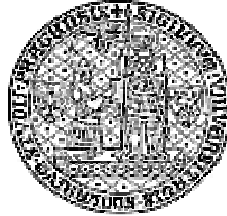

**FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE,
INSTITUT MEZINÁRODNÍCH STUDIÍ**

„Spolková republika Německo: Sociální stát a reformy SPD – HARTZ-I – IV“

Bakalářská práce

Autor: Miroslava Votrubová

Obor studia: Mezinárodní teritoriální
studia

Ročník: Třetí /6.semestr/

Vedoucí bakalářské práce: JUDr.PhDr.Petr Mlsna

Datum odevzdání: 11.08.2006

Prohlášení:

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma: „Sociální stát a sociálně politické reformy SPD – HARTZ I – IV“ jsem vypracovala samostatně. Použitou literaturu a ostatní podkladové materiály uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Praze dne 11.08.2006

Vypracovala:

/Miroslava Votrubová/

OBSAH

1. Obsah.....	2
2. Úvod.....	3
3. Základní zákon.....	7
3.1. článek 20 GG – <i>Sozialstaat</i>	7
4. Sociální politika v praxi.....	17
4.1. Mitbestimmungsgesetz (MitbestG).....	20
4.2. Vlastní obsah MitbestG.....	21
5. Vývoj trhu práce v Německu.....	26
6. Reformy trhu práce.....	27
6.1. „Rot – grüne Regierung“.....	27
6.2. Dr. Peter Hartz.....	32
6.3. Hartzův koncept.....	34
6.4. Hartzova komise.....	35
7. Erstes Gesetz für moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt.....	36-38
7.1. Zeitarbeit.....	36
7.2. Zeitarbeitsfirma.....	37
7.3. Personal Service Agentur (PSA).....	38
8. Zweites Gesetz für moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt....	39-44
8.1. Job – Centre.....	39
8.2. Péče o nezaměstnané.....	39
8.3. Ich AG.....	40
8.4. Podpora malých firem.....	42
8.5. Minijob.....	43
8.6. Midijob.....	44
9. Drittes Gesetz für moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt.....	44-49
9.1. Úkoly a kompetence Bundesagentur für Arbeit.....	45
9.2. Bildungsgutschein.....	46
9.3. Struktura Bundesagentur für Arbeit.....	47
9.4. Financování Bundesagentur für Arbeit.....	48
9.5. Reforma Bundesagentur für Arbeit.....	48
10. Viertes Gesetz für moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt....	50-54
10.1. Arbeitslosenhilfe.....	50
10.2. Arbeitslosengeld.....	50
10.3. Sozialhilfe.....	51
10.4. Arbeitslosengeld II.....	52
10.5. 1 – Euro – Job.....	52
11. Shrnutí.....	54
12. Závěr.....	57
13. Resümme.....	59
14. Seznam použité literatury.....	62-66

2. Úvod

Problematikou nezaměstnanosti se zabývá každé politické uskupení, které se chce ujmout vlády v zemi. Snaží se nastavit důležité parametry pro příznivý vývoj na trhu práce. Před každými volbami se vedou dlouhé debaty o tom, jakým způsobem se té či oné politické straně podaří snížit nezaměstnanost. Politické strany nejsou v oblasti problematiky nezaměstnanosti ve svých programových prohlášeních příliš skromné a oplývají často nadměrným očekáváním a značným optimismem, že situace na trhu práce se v momentě jejich zvolenílepší. Pro úspěch politické strany ve volbách, která nastíní voličům problematiku nezaměstnanosti, je důležité, aby na tomto poli nepůsobila arogantně, sebejistě a nepokoušela se voliči slíbit nemožné. Politické strany by neměly voličům jen slibovat odbourání nezaměstnanosti, ale pokusit se nastínit strategii, kterou budou uplatňovat při tomto procesu. Nedílnou součástí této taktiky by měl být též plán, jak vytvořit nové pracovní příležitosti a jak opětovně začlenit do pracovního procesu dlouhodobě (déle než 6 měsíců) nezaměstnané osoby. K tomuto procesu jsou potřebné různé faktory, jejichž důležitost a nenahraditelnost bych ráda uvedla ve své práci.

Pro bližší pochopení problematiky nezaměstnanosti jsem se nechala inspirovat Spolkovou republikou Německo. Spolková republika Německo je náš soused a obchodní partner. Při psaní práce jsem dlouho uvažovala nad tím, jakým způsobem bych měla téma nezaměstnanosti a sociálně politických reforem v Německu uvést. Německo posloužilo jako ukázkový příklad, na kterém se dá velice dobře dokumentovat a sledovat celková závislost problematiky sociálního státu a nezaměstnanosti na politickém dění (střídání politických stran u moci), na historickém vývoji (podmíněnost „setrvačnosti“ ve smyslu již částečně předurčeného vývoje) a na nových (nutných) hospodářsko – politických reformách.

V roce 2005 skončila vláda červeno – zelené koalice. *Moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt* (v tisku označované jako: reformy Hartz-I – IV), které byly provedeny jako součást Agendy 2010 Gerharda Schrödera, se staly objektem mé práce.

V práci bych se ráda zaměřila na definování některých důležitých pojmů. Struktura práce se orientuje dle následně kladených otázek, které tvoří jakousi rámcovou stavební strukturu práce:

- Je Spolková republika Německo sociální stát? Jaký byl vývoj sociálního státu na německé úrovni? Kde je sociální stát ukotven a jaká jsou pravidla sociálního státu?
- Proč se začalo hovořit o *Hartzově* komisi?
- Co je to nezaměstnanost?
- Jaký byl vývoj nezaměstnanosti ve Spolkové republice Německo před rokem 1989 a vliv sjednocení na německou nezaměstnanost?
- Co vedlo nástupce Helmuta Kohla Gerharda Schrödera k rozsáhlým reformám na trhu práce? Jaké zlepšení si od zavedení reformy slibovala červeno – zelená koalice?
- Kdo je Dr. Peter Hartz? Co a jaké úkoly měla za povinnost tzv. *Hartzova* komise? Jaké reformy navrhla?
- V čem spočívají jednotlivé reformy a opatření Hartz-I-IV ?

Na danou problematiku neexistuje česky psaná odborná literatura, proto jsem při psaní práce čerpala pouze z německé odborné literatury, z německého tisku a z internetových stránek specializovaných institucí. Problematika trhu práce a nezaměstnanosti je často citována v tisku, proto jsem též vycházela z německého tisku: *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, *Spiegel*, *Focus* a *Wirtschaftswoche*.

Při psaní je kladen důraz na logickou výstavbu textu. Postupně se dostáváme k tématu německého sociálního státu, k problematice nezaměstnanosti v Německu, přecházíme ke komplexnímu pojetí politiky Sociálnědemokratické strany Německa¹ a Strany zelených² a konečně se dostáváme k části, jež pojednává o Dr. Peteru Hartzovi, *Hartzově* komisi a o jednotlivých zákonech Hartz-I-IV. Nezaměstnanost má velký vliv na hospodářský vývoj země. I v tak vyspělé ekonomice jakou bezesporu je Spolková republika Německo se setkáváme s tímto fenoménem. Konkurence na trhu pracovních míst je velká, opětovné začlenění dlouhodobě nezaměstnaných do pracovního procesu představuje problém. Od žadatele o zaměstnání se očekává mnohé: flexibilita, učenlivost, přizpůsobivost, kvalitní znalost cizích jazyků, z nichž tím jedním musí být bezpodmínečně angličtina, požadovaný věk, „letité zkušenosti v oboru“, velikou výhodou jsou absolvované zahraniční stáže a podobně. Nemohu opomenout zmínit i důležité rekvalifikace. Proto představuje rekvalifikace nezbytnou součást pracovního trhu. Nezaměstnanost asi nikdy úplně nevymizí, ale je ve snaze snad každé vlády či vládní koalice, tuto negativní složku sociální politiky odbourat. Nebo alespoň snížit na nejnižší možnou úroveň. Na jedné straně je nezaměstnanost nepříznivá, neboť výdaje s ní spojené zatěžují státní rozpočet, ale na straně druhé poskytuje politickým rivalům volný prostor pro souboj o parlamentní křesla. Ten, který nejlépe osloví veřejnost svojí vizí, jak co nejefektivněji snížit nezaměstnanost, slaví volební úspěch. V Německu se po sjednocení vytvořily oblasti, kde nezaměstnanost v daném regionu dosahuje až 18,1 % (Meklenbursko – Přední Pomořansko 18,1%, Sasko – Anhaltsko 17,9 %, červen 2006³). Proto reformy, které provedla červeno – zelená koalice pod vedením Gerharda Schödera byly nezbytné. Jejich pozitivní či negativní dopad na trh práce se ukáže zřejmě až s určitým časovým odstupem. Následující stránky bakalářské práce by měly dokumentovat hlavní linie práce: německý sociální stát a reformy *Moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt*.

¹ Sozialdemokratische Partei Deutschlands

² Bündnis 90/ Die Grünen

³ Bundesagentur für Arbeit, <http://www.pub.arbeitsamt.de/hst/services/statistik/detail/a.html>

V následující části se zaměřím na charakteristiku jednotlivých částí bakalářské práce. V úvodní části jsem se zaměřila na charakteristiku sociálního státu dle dvou odborných publikací, které komentují jednotlivé články Základního zákona. První kniha *Das Bonner Grundgesetz*⁴ (dále jen GG) byla sepsána Dr. Hermannem von Mangoldttem. Ve svém komentáři ke čl. 20 GG se zabývá pojmem sociální stát a jeho podstata. Druhý komentář k Základnímu zákonu sepsali ve své knize *Grundgesetz Kommentar*⁵ Dr. Theodor Maunz a Dr. Günter Dürig. Jejich poznatky a názory ke čl. 20 GG tvoří hlavní obsah této části. Dále jsem nastínila historický vývoj sociálního státu.

V následující části jsem se zaměřila na samotnou nezaměstnanost a její dopady na německou společnost. Nezaměstnanost má vliv na výši výdajů sociálního státu do sociálního sektoru. Pro úplnost je zmíněn historický vývoj nezaměstnanosti v SRN (až do roku 1990 se jedná pouze o staré spolkové země).

Z této problematiky jsem plynule přešla k volbám v roce 1998 a v roce 2002, kdy se vlády ujala červeno – zelená koalice v čele s Gerhardem Schröderem. Je zde vysvětlen vznik *Hartzovy* komise, která v čele s Dr. Peterem Hartzem přišla s reformními návrhy pro zefektivnění trhu práce v SRN. Vláda poté jednotlivé zákony uvedla v praxi ve formě *Hartzových* zákonů I – IV, o kterých se zmiňuji ve druhé polovině své práce.

⁴ MANGOLDT, H. v. *Das Bonner Grundgesetz*. München: Verlag Franz Valen GmbH, 2000.

⁵ MAUNZ, T., DÜRIG, G. *Grundgesetz. Kommentar*. München: Verlag C. H. BECK, 2001.

3. Základní zákon

Grundgesetz – Základní zákon Spolkové republiky Německo. Základní zákon Spolkové republiky Německo vstoupil v platnost 23. května 1949. GG klade důstojnost člověka na první místo (čl. 1 GG) – důstojnost člověka je nedotknutelná⁶. Člověk by se neměl stát objektem státního jednání a podivných politických machinací. Měl by být základním zákonem chráněn. Jakákoliv činnost státu by měla pohlížet na svého občana jako na individualitu. Základní zákon zajišťuje lidem v Německu základní lidská práva. Mezi tato práva patří například svoboda projevu, svoboda vyznání či právo na svobodné shromažďování. Samotný zákon ovšem nabádá k mnohem podstatnější odpovědnosti. Základní zákon a sociálně tržní hospodářství se zasazují o nové moderní Německo dnešní doby. Německo prošlo v průběhu 20. století různými změnami. Setkáváme se s Výmarskou republikou, totalitním režimem nacistického Německa a s postupným přerodem Německa v demokratickou zemi ve střední Evropě, jež hraje z hlediska politického, hospodářského a multikulturního významnou roli v mezinárodních vztazích. Německo je od 3. října 1990 opět jednotné. Základní zákon představuje pevný právní základ.

3.1. Článek 20 GG – *Sozialstaat*

Německý sociální stát je bez výhrady jakýmsi fenoménem. Autoři knihy *Das Bonner Grundgesetz* dochází při charakteristice sociálního státu k následujícím poznatkům. Již v samotném přídavném jménu „sociální“ ve čl. 20 odst. 1 GG je zakotven cíl tohoto státu. Jedná

⁶ *Grundgesetz*, čl. 1

(1) Die Würde des Menschen ist unantastbar. Sie zu achten und zu schützen ist Verpflichtung aller staatlichen Gewalt.

(2) Das deutsche Volk bekennt sich darum zu unverletzlichen und unveräußerlichen Menschenrechten als Grundlage jeder menschlichen Gemeinschaft, des Friedens und der Gerechtigkeit in der Welt.

(3) Die nachfolgenden Grundrechte binden Gesetzgebung, vollziehende Gewalt und Rechtsprechung als unmittelbar geltendes Recht.

(1) Důstojnost člověka je nedotknutelná. Respektovat a chránit ji je povinností veškeré moci.

(2) Německý lid proto uznává neporušitelná a nezcizitelná lidská práva za základ každé lidské společnosti, míru a spravedlnosti na světě.

(3) Dále uvedená základní práva zavazují zákonodárství, výkonnou moc a soudnictví jako bezprostředně platné právo.

se o princip sociálního státu a o princip právního státu dle čl. 28 odst. 1 GG - *sozialer Rechtsstaat*. Pojem sociálního státu se objevuje již v 19.století a je spojován se jménem Lorenze von Steina⁷, který sociální stát zkoumal. Lorenz von Stein hovořil o myšlence sociální demokracie. Byl toho názoru, že zlepšení životní úrovně dělníků přispěje k podpoře jejich „svobody“⁸. V německém pojetí byl sociální stát tvořen v období sociálního zákonodárství císařské říše pod vedením Otto von Bismarcka. V popředí tehdy stálo zajištění sociálních jistot obyvatelstva. Kancléř Otto von Bismarck zavedl v roce 1883 nemocenské pojištění, 1884 úrazové pojištění, 1889 starobní a invalidní pojištění. Snažil se tak odvrátit rostoucí nepokoje mezi vrstvou obyvatelstva tvořenou převážně průmyslovými dělníky, mezi kterými se objevovaly radikální levicové tendence. V říšské ústavě Výmarské republiky (1919-1933) byly zásady sociálního státu ukotveny. Setkáváme se s pojmem „sociální státnost“⁹ a sociální spravedlnost. Sociální spravedlnost bychom měli chápat jako cíl, který si stát klade, aby svému občanovi zajistil alespoň existenční minimum, jež je důstojné člověka. V německém originále se hovoříme o tzv. *menschenwürdiges Dasein*¹⁰. Dr. Mangoldt nadále uvádí, že pojem sociální stát se v ústavních textech objevil až po 2.světové válce. V průběhu let se princip sociálního státu postupně rozšířil do většiny ústavních textů evropských států.

Pojem „sociální“ označuje především „*Staatszielbestimmung*“¹¹. Tedy jakési určení státního cíle. Tento cíl má být zaručen a k jeho uskutečnění mají napomáhat veškeré státní orgány. Prostředky, jakými státní orgány (zákonodárci) principu sociálního státu dosáhnou, jsou v zásadě neomezené (samozřejmě v souladu s příslušnými zákony). Stále se měnící způsob realizace předsevzatých cílů propůjčuje *Sozialstaatlichkeit* dynamický element, proto Dr. Mangoldt označuje sociální stát jako proces. Jmenuje dva základní pilíře principu sociálního státu, které vyvozuje z ideje solidarity. Prvním pilířem jsou požadavky sociálních

⁷ Lorenz von Stein (1815-1890) profesor sociologie a občanského práva;

⁸ Mangoldt, H. v. *Das Bonner Grundgesetz*, čl. 20 odst. 1, s. 50

⁹ *soziale Staatlichkeit, Sozialstaatlichkeit*; Mangoldt, H. v. *Das Bonner Grundgesetz*, čl. 20 odst. 1, s. 51

¹⁰ Mangoldt, H. v. *Das Bonner Grundgesetz*, čl. 20 odst. 1, s. 51

¹¹ Mangoldt, H. v. *Das Bonner Grundgesetz*, čl. 20 odst. 1, s. 52

jistot, druhým tzv. *sozialer Ausgleich*. Zde autor odkazuje na sociální spravedlnost a vzájemnou solidaritu ve společnosti, jež žije v sociálním státu. Dr. Mangoldt dále odkazuje na Hanse F. Zachera¹², který si ve své tvorbě vytyčil cíle sociálního státu: pomoc v chudobě a nouzi, zajištění existenčního minima pro každého, více rovnosti pomocí odbourání rozdílů životní úrovně ve společnosti a kontrola propojení společnosti dle vzájemných vztahů (pracovník závislý na svém zaměstnavateli, závislost pracovníka na platu atd.), více jistoty pro případ náhlé životní krize (*Wechselfälle des Lebens*) a konečně zlepšování životní úrovně. Dr. Mangoldt označuje *Sozialstaatlichkeit* jako neustále se rozvíjející a do budoucna otevřený pojem. *Sozialstaatlichkeit* podléhá různým faktorům: změně životní úrovně společnosti, sociálnímu a hospodářskému vývoji. Sociální stát dle Mangoldta čelí stále novým výzvám a musí se přizpůsobovat měnícímu se pojetí sociálních jistot. Zde hovoří Mangoldt o dvojité dynamice sociálního státu: sledování cíle (*Zielverfolgung*) a uskutečnění cíle (*Konkretisierung des Ziels*)¹³. Cíle jako např. sociální jistoty otevírají státu širokou škálu možných stání intervence. Rozmezí působnosti bychom mohli ohraničit dvěma body. Počáteční bod tvoří státem zajištěné existenční minimum, koncovým bodem bychom mohli označit dokonale propracovaný takřka „zásobovací“ stát. Ovšem i sociální stát je do jisté míry omezen (viz. čl. 28 odst.1 GG¹⁴). Autor dává do souvislosti princip sociálního a právního státu, kdy vyzdvihuje ochranu lidské důstojnosti a individuální svobody. Nyní by se mohlo zdát, že si oba principy protiřečí. Právní stát odmítá zásahy do privátní sféry jedince. Pozice právního státu je vůči procesům sociálního státu skeptická. Mangoldt uvádí příklad klasického

¹² Hans F. Zacher *1928, profesor veřejného práva a sociální politiky na Ludwig-Maximilians-Universität v Mnichově

¹³ Mangoldt, H. v. *Das Bonner Grundgesetz*, čl. 20 odst. 1, s. 54

¹⁴ (1) Die verfassungsmäßige Ordnung in den Ländern muss den Grundsätzen des republikanischen, demokratischen und sozialen Rechtsstaates im Sinne dieses Grundsatzes entsprechen. In den Ländern, Kreisen und Gemeinden muss das Volk eine Vertretung haben, die aus allgemeinen, unmittelbaren, freien, gleichen und geheimen Wahlen hervorgegangen ist. Bei Wahlen in Kreisen und Gemeinden sind auch Personen, die die Staatsangehörigkeit eines Mitgliedstaates der Europäischen Gemeinschaft besitzen, nach Maßgabe von Recht der Europäischen Gemeinschaft wahlberechtigt und wählbar. In Gemeinden kann an die Stelle einer gewählten Körperschaft die Gemeindeversammlung treten.

antagonismu, když na jedné straně vylučuje ze sociálního kontextu individuální svobodu a na straně druhé poukazuje na sociální zaopatření, jež slouží výhradně k vlastní potřebě. Tento příklad sociálního právního státu dokládá následujícími výpověďmi. Provedené přerozdělení a sociální proces k uskutečnění předsevzatého cíle – sociálního státu – nesmí mít za následek ochromení svobodných aktivit jednotlivců. Autor tím míní ty, kteří se podílí na dávkách pro sociální stát (daňoví poplatníci), i ty, kteří jsou pobíráním různých dávek od státu zvyhodňováni. Státem provozovaný *egalitarismus*¹⁵, který by skrze materiální rovnost všech občanů vyrovnal potenciální „produkt“ rozdílného využití svobody na stejnou úroveň, by nezrušil jen zodpovědnost za vlastní (ekonomickou, hospodářskou, životaschopnou, prosperující) existenci, nýbrž by odstranil i základ pro práceschopný, výkonný sociální stát¹⁶. Princip svobody dále zakazuje vykládat si sociální cíl jako nástroj, proto aby svoboda jednotlivce byla použita jen pokud je potřeba uskutečnit konkrétní sociální cíl. Podobně nesmí zdůraznění principu svobody vést k tomu, že se stát zřekne své sociální zodpovědnosti a ponechá lidi v nouzi odkázané sami na sebe. Princip svobody nesmí být v sociálním právním státu chápán tak, že právo na svobodu získává automaticky každý jedinec. Aby se *Freiheitsrechte* nepřeměnila pouze na teorii, musí pro jejich uplatnění stát učinit několik kroků, vytvořit vhodné hospodářské a infrastrukturní podmínky, aby byly každému umožněny dostatečné možnosti k rozvoji (např. založit si vlastní živnost). Sociální stát může ve své snaze o tzv. *grundrechtliche Chancengleichheit* zajistit alespoň základní „rovné“ šance v oblasti vzdělávání, na které má každý občan právo bez jakéhokoliv rozdílu (povinná školní docházka pro děti od 6 let v SRN: 9-12 let¹⁷). Cílem sociálního státu není zajistit stejný výsledek u každého. Mangoldt dochází k poznatku, že jako *sozialer Rechtsstaat* může být definovaný ten stát, který aktivně tvoří vhodné podmínky pro svobodnou činnost občanů. Vhodnými myšlenkami jsou míněny: pomoc v (ekonomické) nouzi, zajištění existenčního

¹⁵ rovnostářství jako všeobecný princip organizace společenského života

¹⁶ Mangoldt, H. v. *Das Bonner Grundgesetz*, čl. 20 odst. 1, s. 54

¹⁷ <http://de.wikipedia.org/wiki/Schulpflicht>

minima, snižování nezaměstnanosti a podpora rovnosti šancí. V této souvislosti odkazuje autor na americké odborníky, kteří označují sociální právní stát spíše jako *enabling state*¹⁸ než *welfare state*¹⁹. Tento druh státu není zaměřen na „přehnané opatrování“, jež by lidi mohlo až dusit svým zaopatřováním. Stát se zaměřuje na podporu vlastní iniciativy, svobody. Jinými slovy je lidem poskytnuta pomoc (skrze různé instituce), aby si sami z vlastní iniciativy pomohli – tzv. *Hilfe zur Selbsthilfe*²⁰. Všechny sociálně právní prostředky by měly v první řadě vést k podpoře svobody. Protože si německý stát velice zakládá na vzdělání, vědě a umění pro rozvoj jednotlivce, získal tento sociálně právní demokratický stát nutně ještě jedno označení – tj. kulturní stát. Je nutné podotknout, že obsah GG je (se)stavěn odmítavě vůči ideologickým tendencím.

Jak bylo již uvedeno, princip sociálního státu, který si klade za cíl sociální jistoty a rovnost šancí pro všechny, tak i princip právního státu, který klade důraz na svobodu a práva garantovaná GG, tvoří celek, podstatu. Ke každému ze jmenovaných konceptů existuje odlišná definice, do jaké míry by měl stát svojí podporou přispívat na rozvoj osobnosti a do jaké míry je tato podpora opodstatněná. Na druhé straně musí být brán v úvahu fakt, že komplexnost moderní společnosti, pracovního a hospodářského prostředí, rozvoj vědeckého a technického pokroku, následně rozpoznaná rizika pro obyvatelstvo a jeho okolí a hranice přesahující globalizace mají vliv na další vývoj sociálního státu. Právě kvůli neustálému přizpůsobování se těmto faktorů, které ovlivňují sociální stát, musí ten jako „plánující, vedoucí, přerozdělovající, individuální a sociální život zajišťující“ stát být nadále otevřen novým strategiím, reformám a formám politického jednání. Formování sociálního státu a demokratické principy jsou k sobě takovým způsobem přiřazeny, aby plnily úlohu sociální demokracie popřípadě demokratického sociálního státu, na jejichž formování se aktivně podílí zákonodárce. Spolkový ústavní soud v této oblasti poskytl zákonodárci široké pole

¹⁸ volně přeloženo jako: „umožňující stát“

¹⁹ klasický sociální stát

²⁰ Mangoldt, H. v. *Das Bonner Grundgesetz*, čl. 20 odst. 1, s. 56

působnosti. Legislativa se vztahuje jak na sledování cíle, tak na uskutečnění cíle. Přechod od liberálního k sociálně právnímu státu byl proveden skrze tzv. „*Umformung der Funktion des Gesetzes von der erhaltenden Ordnung zum Mittel der Gesellschaftsgestaltung*“²¹. Činnost sociálního státu je bezesporu spojena i s interakcí veřejnosti. Zákonodárce má tudíž při formování státu velké pole působnosti. Okamžik, kdy může uplatňovat svoji teorii v praxi, následuje v momentě jeho zvolení do zákonodárského orgánu (do *Bundestagu*).

Dr. Mangoldt ve svém komentáři dochází k názoru, že i přes svoji abstraktnost představuje cíl – sociální stát – pro veškerou státní moc jakési spojující vazby. Tyto vazby mají být zohledněny, a to na základě jejich významu pro jednotlivé státní moci a v ohledu na jejich rozšíření v kontextu s jinými ústavními nařízeními. Mangoldt blíže specifikuje význam legislativy, exekutivy i jurisdikce. Zákonodárce je zavázán podpoře a aktivnímu utváření principu sociálního státu. Neustále je povinen zabývat se otázkou sociálního státu a zkoumat, zda je nutné provést další opatření k podpoře sociálních jistot. Dojde-li k názoru, že nejsou žádné tyto aktivity momentálně nutné, přesto nadále zkoumá konkrétní možnosti, jak nejlépe dosáhnout ideálního sociálního státu. Podstatná legislativní činnost (*Handlungsverpflichtung*) vzniká v momentě, kdy již nejsou státem zajištěny ty nejskromnější podmínky pro existenční minimum člověka. K těmto podmínkám se počítá, pokud není jedinec soběstačný, především poskytnutí nutných stravovacích prostředků, oblečení, ubytování, lékařská péče a možný přístup k veřejně dostupným informacím. Dr. Mangoldt dále zmiňuje, že sociální stát má jedno pevné „jádro“²². Toto „jádro“ například nabízí, že v případě nezaměstnanosti jednoho z partnerů bude nezaměstnanému poskytnuta pomoc nezaměstnanosti. Dále příjmy partnera nebudou do té doby podléhat zdanění, dokud nebudou zajištěny minimální podmínky pro důstojný lidský život (*menschenswürdiges Dasein*). Protiústavního jednání se zákonodárce může dopustit dvěma způsoby. Buď toho dosáhne zásahem do stávajícího sociálního

²¹ volně přeloženo: „přetvoření funkce zákona od nositele udržujícího stávající pořádek k prostředku formování společnosti“; Mangoldt, H. v. *Das Bonner Grundgesetz*, čl. 20 odst. 1, s. 58

²² Mangoldt, H. v. *Das Bonner Grundgesetz*, čl. 20 odst. 1, s. 60

zákonodárství (dojde k jeho narušení), nebo zůstane naopak nečinný, ačkoliv není zaručeno existenční minimum, tzv. protiústavnost zpříčiněná zanedbáním povinnosti. V obou případech je chování zákonodárce konáno v neprospěch sociálního státu. Mangoldt dále uváží, že princip sociálního státu negarantuje již dosažené *status quo*, kterého bylo dosaženo v sociálním zákonodárství. Tuto skutečnost vysvětluje autor tím, že zákonodárce by jinak ztratil možnost manipulace (došlo by k zúžení pole působnosti). Tedy zákonodárce by nemohl přiměřeně reagovat na nové cíle či uskutečnit potřebné reformy ve prospěch sociálního státu. I ono státem garantované minimum, které má zaručit *menschenswürdiges Dasein*, je přímo závislé na dynamice a výkonnosti sociálního státu. Další povinnosti zákonodárce se odvíjí na základě dalších ústavních ustanovení.

Ačkoliv je v sociálním státě primárně kladen důraz převážně na zákonodárce, který cíle formuje v příslušných zákonech, existuje přímá propojenost s mocí výkonnou, která reformy a nařízení uvádí do praxe. Výkonná i zákonodárná moc se musí řídit principem sociálního státu. Jejich činnost by se měla řídit jednou směrnicí – vykládat právní normy z pohledu sociálního státu. Toto v praxi znamená, že pokud zákonodárce či jiný autor nařízení z nějakého důvodu „opomene“ zahrnout nutné existenční minimum (v nařízení, normě či reformě), přichází moment uplatnění principu právního a sociálního státu. Tudíž obě moci jsou vystaveny vzájemné kontrole. Pro výkonnou moc představuje princip sociálního státu jakési „měřítko“ (ve smyslu, až kam je možné zajít). Při vykonávání exekutivy (při uskutečňování vytyčených sociálních cílů) se ovšem správní úřady nemohou bezprostředně opírat princip sociálního státu, aby tímto svým konáním ospravedlňovaly zásahy do základních práv. Všechny sociálním státem vytyčené cíle smějí být uskutečněny pouze prostředky právního státu. Proto hlavní úlohou zákonodárce je vytvoření nutného právního základu, na základě kterého budou uskutečňovány ony sociální cíle.

V rámci zahraniční politiky dosahuje princip sociálního státu opět nových rozměrů. Na jedné straně zakazuje uzavírat jakékoliv mezinárodní smlouvy, které by zavazovaly k odstranění minimálních sociálních jistot (garantovaných státem)²³. Vzhledem k tomu, že se Spolková republika německo již v mezinárodních smlouvách zavázala (viz dále), že bude dodržovat již deklarované standardy (v GG a jiných mezinárodních úmluvách), nebylo by možné tyto nové smlouvy implementovat do stávajícího právního pořádku. Na druhé straně se může podpis mezinárodních smluv stát prostředkem, jak uskutečnit nové návrhy vhodné pro vytvoření sociálního státu.

Dr. Mangoldt zmiňuje i tzv. *Gleichheitssatz* (čl. 3 odst. 1 GG). Cílem zásady rovnosti je zavázat veřejnou moc k tomu, aby srovnatelné případy hodnotila spravedlivě (stejně). V případě, že je na základě GG jistým způsobem podporována určitá skupina obyvatelstva, umožňuje toto pravidlo rozšířit pole působnosti i na jiné (potřebné) osoby. Příkladem takového „nespravedlivého“ zacházení by bylo nucení plátců povinného zdravotního pojištění k odvádění rozdílných poplatků na základě výše jejich příjmů. Mangoldt dále hovoří o souvislostech právních a sociálních principů, které jsou v závislostech na sobě a upravují státní pravomoci (př. rodina, žije na hranici existenčního minima, jejich příjmy tudíž nebudou do doby, kdy se přiblíží nad tuto stanovenou hranici zdaněny). Stát má povinnost vybírat daně, ovšem sociální princip tuto povinnost reguluje.

S pojmem sociální stát souvisí též sociálně tržní hospodářství. Ekonom Alfred Müller – Armack je považován za jeho zakladatele a Ludwig Erhard je považován za otce „hospodářského zázraku“, který nastal v 50. letech poté, co Erhard uvedl princip sociálně tržního hospodářství do běžné hospodářské politiky. Mangoldt se přiklání k tomu názoru, že tento model sociálně tržního hospodářství, který je nadále otevřen změnám a inovacím, vykazuje největší slučitelnost s principy sociálního státu. Sociálně tržní hospodářství je

²³ Mangoldt, H. v. *Das Bonner Grundgesetz*, čl. 20 odst. 1, s. 62

v jádru věci zaměřeno na ochranu a volný rozvoj jednotlivce v hospodářském procesu. Má pro jednotlivce vytvořit co možná „nejrovnější“ počáteční podmínky v hospodářské soutěži a podporovat „zakládání malých hospodářských jednotek“²⁴ (podpora živnostníků, soukromých podnikatelů). Smlouva mezi Spolkovou republikou Německo a Německou demokratickou republikou z 18.května 1990 položila základ pro společný hospodářský pořádek – sociálně tržní hospodářství na cestě ke sjednocenému Německu. Státní smlouva z roku 1990 bere na zřetel požadavky na ochranu životního prostředí. Po rozšíření GG o státní cíl ochrany životního prostředí (čl. 20a GG) v roce 1994, nachází v ústavním pořádku dodatečnou podporu tzv. *Soziale und Ökonomische Marktwirtschaft*²⁵. Mangoldt dále konstatuje fakt, že z této skutečnosti Alfred Müller – Armack vycházel, že se sociálně tržní hospodářství osvědčilo jako dynamický model, který se přizpůsobuje dalšímu vývoji a jde vstříc novým hospodářským a společenskopolitickým (tím je myšleno vytvoření vztahu člověka a přírody) úlohám²⁶.

Vrátíme-li se zpět ke kontextu mezinárodního práva, stojí za zmínku tzv. Evropská konvence o lidských právech ze 4.listopadu 1950 (3.září 1953 vstoupila v platnost)²⁷ tzv. Evropská sociální charta z 18.října 1961 (26.února 1965 vstoupila v platnost)²⁸. Dle Mangoldta se Spolkový ústavní soud odvolával při konkretizaci ústavního práva na Evropskou konvenci o lidských právech (která se omezuje pouze na tato práva). K podobnému účelu (výkladovému kritériu) by měla posloužit i Evropská sociální charta, která by měla posloužit k výkladu principu sociálního státu. Všechny tyto mezinárodní úmluvy mají zpravidla sloužit k ochraně sociálních práv občana.

²⁴ Mangoldt, H. v. *Das Bonner Grundgesetz*, čl. 20 odst. 1, s. 64

²⁵ Mangoldt, H. v. *Das Bonner Grundgesetz*, čl. 20 odst. 1, s. 65

²⁶ Mangoldt, H. v. *Das Bonner Grundgesetz*, čl. 20 odst. 1, s. 65

²⁷ zdroj: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/F45A65CD-38BE-4FF7-8284-EE6C2BE36FB7/0/GermanAllemand.pdf>

²⁸ zdroj: http://www.institut-fuer-menschenrechte.de/webcom/show_article.php/_c-568/_nr-3/i.html

Autoři druhého komentáře k Základnímu zákonu – Maunz a Dürig – zdůrazňují především souvislost mezi čl. 1 a čl. 20 GG a odkazují přitom na *Sozialstaatsprinzip*²⁹. Poukazují na propojenost obou článků ve smyslu vhodných materiálních podmínek zajištěných státem pro rozvoj lidské osobnosti a zaručení existenčního minima, na které má osoba právo v případě komplikované sociální situace.

Spolková republika Německo je demokratický, právní a sociální stát³⁰. Sociální stát by se měl postarat o společnost, převzít za ni zodpovědnost a výrazně se podílet na vzrůstajícím blahobytu³¹. Existují odlišné struktury sociálního státu. Zatímco anglosaský model sociálního státu plní své sociální úlohy poměrně omezeně, skandinávské země mají velmi propracovaný, státem organizovaný sociální, vzdělávací a zdravotní systém. Sociální politika státu má ochránit občany před chudobou, nouzí skrze garanci existenčního minima. Sociální politika státu si klade za cíl zajistit občany v době, kdy prochází jistou nepředvídatelnou životní situací, kdy jsou vystaveni různým rizikům v podobě stáří, invalidity, nemoci, nezaměstnanosti a nebo pokud je člověk odkázán na permanentní ošetřovatelskou péči. Sociální stát se vyznačuje i jiným cílem – snaží se zmenšit „nepřirozenou nerovnost“ mezi lidmi³². Sociální politika si klade za cíl především sociální jistoty – důchodové připojištění, úrazové pojištění, zdravotní pojištění, pojištění v nezaměstnanosti, ochrana matky, příspěvky na dítě, starobní důchod, peníze na pečovatelské služby a mnoho dalších výhod. Princip německého sociálního státu se odkazuje již na zmíněný článek čl. 20 GG. Klade též důraz na vytvoření optimálních podmínek pro život, sociální jistoty, sociální rovnost a spravedlnost. Na základě těchto vnitřních měřítek postupně vzniká politika v německém sociálním státu (sociální stát – něm. *der Sozialstaat, der Wohlfahrtsstaat*, angl. *welfare state*). Princip

²⁹ „princip sociálního státu“; Maunz, T., Dürig G. Grundgesetz. Kommentar, čl. 20, s. 9

³⁰ Grundgesetz, čl. 20

³¹ PILZ, F. *Der Sozialstaat. Ausbau – Kontroverse – Umbau.* (vydání neuvedeno). Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2004. 285 s. ISBN 3-89331-559-4. s. 15

³² PILZ, F. *Der Sozialstaat. Ausbau – Kontroverse – Umbau.* (vydání neuvedeno). Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2004. 285 s. ISBN 3-89331-559-4. s. 16

sociálního státu patří vedle principů právního, federálního a demokratického státu k základním stavebním kamenům ústavního pořádku SRN. Princip sociálního státu je v GG ukotven a na základě čl. 79 odst. 3 GG³³ je nemožné tento princip odvolat či zrušit.

Původ sociálního státu bychom mohli hledat v 19. století jako důsledek průmyslové revoluce a špatných sociálních podmínek široké vrstvy obyvatelstva. Chudí měli získat alespoň ty nezákladnější životní jistoty, aby mohli důstojně žít. Po 1. světové válce byla zavedena v roce 1919 „ochrana těžce poškozených“³⁴ a následně v roce 1927 bylo zavedeno pojištění pro případ nezaměstnanosti³⁵. V roce 1995 následovalo „pečovatelské pojištění“³⁶. Po 2. světové válce byly sociální výhody rozšířeny o další a to nejen ve Spolkové republice Německo, ale i v dalších západoevropských zemích.

Německo bylo po 2. světové válce těžce zasaženo. Lidé neměli základní potraviny, chybělo bydlení a zvyšovalo se riziko onemocnění. Hospodářství se nacházelo doslova na dně. Na německém území se nacházelo 6 miliónů nuceně nasazených dělníků ze zahraničí a další milióny lidí, které vlivem války přišly o svoji rodinu, majetek, zaměstnání, střechu nad hlavou. Tyto počty byly smutným výsledkem válečného běsnění za 2. světové války.

4. Sociální politika v praxi

Vývoj sociální politiky by se dal rozdělit do několika fází. Každá fáze byla charakterizována rozložením politických sil a tvorbou různých parlamentních koalic:

- 1949 – 1966 „Sociální kapitalismus“ pod vedením CDU/CSU
- 1966 – 1969 sanace stávající politiky a nový řád pod vedením velké koalice
- 1969 – 1982 expanze a recese pod vedením sociálně – liberální vlády
- 1982 – 1989 přestavba a konsolidace pod vedením CDU/CSU – FDP.

³³ *Grundgesetz für Bundesrepublik Deutschland*, čl. 79 odst. 3

³⁴ něm. *Schwerbeschädigtenschutz*;

³⁵ něm. *Arbeitslosenversicherung*; dalo by se přeložit též jako „pojištění v nezaměstnanosti“, ale domnívám se, že „pojištění pro případ nezaměstnanosti“ lépe vystihuje daný problém;

³⁶ něm. *Pflegeversicherung*;

V mezidobí 1956 až 1966 si kladla vláda za cíl důchodovou reformu (z roku 1957) a zákon o sociální pomoci (z roku 1961). Cíl důchodové reformy byl jasný. V Německu je tzv. flexibilní renta. Každý pracující do důchodového systému částečně přispívá. Hlavní myšlenkou důchodové reformy je snaha zajistit životní standard a sociální status lidem, kteří odcházejí do důchodu, ale i plátcům a přispívajícím do tohoto systému v době, kdy oni sami budou staří³⁷. Celý tento systém je jakousi generační smlouvou. I přes veškeré plány politiků a politických stran docházíme k závěru, že demografický vývoj ve střední Evropě a hlavně v Německu vysílá varovný signál a upozorňuje nás na stárnutí obyvatelstva.

Zákon o „spolkové sociální pomoci“³⁸ z roku 1961 nahradil právně regulované sociální zabezpečení z roku 1924. Tato sociální pomoc tvořila určitou bázi a poslední možnou šanci pro člověka, aby mu bylo zajištěno důstojné žití v lidských podmínkách. Vedlejším efektem takto stanovené sociální pomoci bylo stanovení výše minimální mzdy. Tento fakt zkomplikoval flexibilitu při přizpůsobování platů situaci na trhu. Když stoupla nezaměstnanost, snížil se automaticky počet přispívajících do celého systému. Zajistit vyrovnaný stav mezi sociální ochranou a ekonomickou prosperitou státu je bez pochyby náročné.

V poválečné době klesl počet nezaměstnaných. Hospodářský zázrak Ludwiga Erharda na sebe nedal dlouho čekat.

V letech 1966 – 1969 převzala vládu velká koalice složená z CDU/CSU a SPD. Hospodářský vývoj začal pomalu stagnovat. Vlna „gastarbeiterů“ z různých částí Evropy zaplnila volná pracovní místa, která byla v poválečném Německu k dispozici, ve vlastních řadách německého obyvatelstva začala pomalu ale jistě růst nezaměstnanost, stoupající kvalitou životní úrovně a lékařské péče stoupal i počet lidí v důchodovém věku, což si vynucovalo větší finanční výdaje na důchody a důchodové připojištění. V důsledku zvyšující

³⁷ Ve Spolkové republice Německo se odchází do důchodu v 65 letech, jak to blíže stanovuje zákon.

³⁸ něm. Bundessozialhilfe;

se nezaměstnanosti se automaticky snižoval počet pracujících, kteří by svojí prací aktivně přispívali do státního rozpočtu. Vláda velké koalice přišla se zákonem *Arbeitsförderungsgesetz*³⁹ z roku 1969. Tento zákon blíže specifikoval a nově definoval úlohu *Bundesanstalt für Arbeit*⁴⁰ (nyní *Bundesagentur für Arbeit*⁴¹). Zákon stoupl v platnost 1.července 1969 a předurčoval již nynější podobu úlohy, kterou později převezme *Bundesagentur für Arbeit*. Můžeme říci, že tento zákon stanovil jistá nutná opatření, kterými se mělo předejít rostoucí nezaměstnanosti. Jednalo se o poradenské služby, zprostředkování nového pracovního místa, přeškolovací programy a další s tímto spojené aktivity sloužící ke zvýšení šancí žadatelů o zaměstnání. Ačkoliv se sociální politika v době vlády velké koalice vyznačovala především různými kráceními v oblasti sociálních dávek, zhodnotili odborníci období její vlády pozitivně. Zlepšila se pozice pracovníků v podnicích. Pracovníci a jejich zástupci se mohli (a nadále mohou) podílet skrze odbory na zlepšování platových a pracovních podmínek, které jim poskytuje zaměstnavatel (viz *Mitbestimmungsgesetz – MitbestG*).

V letech 1969 – 1982 zasedly do vlády dvě politické strany SPD a FDP. Od společné vlády Sociálně demokratické strany (SPD) a Liberální strany (FDP) se očekávaly různé politické konflikty a časté neshody. Sociálně demokratická strana Německa se chtěla orientovat především na politiku vnitřních reforem ve státě. To mělo způsobit větší státní výdaje na reformy. Liberálové se tradičně odvolávali na menší vliv státu. Již tato politická odlišnost měla vést později ke konfliktům, nejednotnosti a nemožné shodě na poli sociální politiky státu. Ale nelze opomenout fakt, že Německo se nacházelo v 70. letech 20. století.

³⁹ volně přeloženo: „Zákon podporující pracovní příležitosti“

PILZ, F. *Der Sozialstaat. Ausbau – Kontroverse – Umbau.* (vydání neuvedeno). Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2004. 285 s. ISBN 3-89331-559-4. s. 37

⁴⁰ Spolkový úřad práce

⁴¹ Spolkový úřad práce (pouhá změna v originálním názvu z *Bundesanstalt* – spolkový úřad na *Bundesagentur* – Spolková agentura)

Přede dveřmi stála tzv. rovnost šancí pro každého, „sociální kompenzace“⁴², reformy. V letech 1974/75 zasáhla Německo silná hospodářská recese v souvislosti s ropnou krizí. Sociální demokraté se pokoušeli prosadit i přes komplikovaný vývoj v zemi důchodovou reformu. V roce 1972 se jednalo o druhou reformu od roku 1957, kdy se konala první důchodová reforma⁴³. Počet nezaměstnaných rostl. Příspěvky na sociálního pojištění klesaly. Paralelně ke zvyšujícímu se sociálním výdajům se kupily stížnosti z řad obchodníků, zaměstnavatelů a zaměstnanců, kteří se aktivně podílely na hospodářském vývoji země. Na základě této iniciativy byli zákonodárci donuceni zavést tzv. *Mitbestimmungsgesetz*.

4.1. Gesetz über die Mitbestimmung der Arbeitnehmer – *Mitbestimmungsgesetz* (*MitbestG*)⁴⁴

V roce 1976 byl zaveden tzv. *Mitbestimmungsgesetz*. Jeho vznik byl podnícen předložením návrhu zákona ze strany Německého odborového svazu⁴⁵ v roce 1968, který požadoval rozšíření spolurozhodování (tehdy se jednalo o tzv. *Montanmitbestimmung* z roku 1951 v báňském průmyslu) na všechny velkopodniky ve Spolkové republice Německo. Od tohoto momentu byla diskuze vedena stále intenzivněji. Politické strany a politicky aktivní společenské skupiny se účastnily této diskuze a předkládaly různé varianty řešení. Vláda velké koalice tenkrát pověřila komisi skládající se z odborníků pod vedením prof. Biedenkopfa⁴⁶, aby shromáždila dosavadní zkušenosti s *Montanmitbestimmung*. Posudek komise byl předložen v roce 1970. Na druhé straně je nutné uvést, že *Montanmitbestimmung*

⁴² PILZ, F. *Der Sozialstaat. Ausbau – Kontroverse – Umbau*. (vydání neuvedeno). Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2004. 285 s. ISBN 3-89331-559-4. s. 38.

⁴³ PILZ, F. *Der Sozialstaat. Ausbau – Kontroverse – Umbau*. (vydání neuvedeno). Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2004. 285 s. ISBN 3-89331-559-4. s. 38.

- důchodová reforma z r. 1972 obsahovala důchod dle nejnižšího příjmu, rozvoj důchodového připojištění, zavedení flexibilní hranice odchodu do důchodu (v dnešní době se chodí v SRN do důchodu v 65. letech);

⁴⁴ „Zákon o spolurozhodování zaměstnanců“ ze 4.května 1976 (BGBl. I S. 1153)

⁴⁵ *Deutscher Gewerkschaftsbund* - DGB

⁴⁶ Kurt Hans Biedenkopf (*1930) německý politik CDU, 1990-2002 ministerský předseda Saska

byl důležitým přínosem pro sociální spravedlnost a sociální mír v báňském průmyslu⁴⁷. Velké koalici se nepodařilo zmiňovaný návrh prosadit. Po volbách v roce 1972, které potvrdily vládní koalici SPD a FDP, prohlásil Willy Brandt, že se zasadí o rozvíjení podnikového práva ve smyslu spolurozhodování zaměstnanců. Kancléř zdůraznil, že legislativní proces bude probíhat s ohledem na rovnoprávnost a rovnocennost zaměstnanců a majitelů podílů⁴⁸. Legislativní proces se táhl několik let. *Mitbestimmungsgesetz* byl nakonec 18.března 1976 schválen *Bundestagem*. Proti se vyslovilo celkem 22 poslanců (1 SPD, 21 CDU/CSU) a jeden poslanec (CDU/CSU) se zdržel hlasování. Zákon vstoupil v platnost 4.května 1976.

4.2. Vlastní obsah *Mitbestimmungsgesetz*

Mitbestimmungsgesetz platí pro většinu kapitálových společností a pro komanditní společnosti, které mají více než dva tisíce zaměstnanců. V těchto společnostech se dozorčí rada skládá z poloviny ze zástupců majitelů podílů. Druhá polovina je volena zaměstnanci, a to v odlišném pořadí dle počtu zaměstnanců. Jsou voleni zástupci odborů, zaměstnanců a řídicích zaměstnanců dle § 5 odst. 3 *BetrVG*⁴⁹ (§7). V koncernech volí zaměstnanci své zastupitele do dozorčí rady podniku.

Ve společnosti s více než osmi tisíci zaměstnanci se jedná o volbu delegátů, v menších o přímou volbu, pokud zaměstnanci ve většinovém hlasování nerozhodnou jinak. Bez ohledu na velikost podniku se koná volba zástupců z řad zaměstnanců odděleně (dělníci, úředníci). Pokud se všichni zaměstnanci většinovým usnesením dohodnou, volí všichni společně (§15). V dozorčí radě rozhoduje počet většina hlasů. V případě rovnosti hlasů (výsledek dopadl nerozhodně), disponuje předseda dozorčí rady ještě druhým hlasem (§ 29). Předsedu dozorčí rady mohou zástupci z řad majitelů podílů vždy sami jmenovat (§ 27 odst. 1 a 2).

⁴⁷ viz *Mitbestimmungsgesetz*

⁴⁸ viz *Mitbestimmungsgesetz* - Einleitung s. 948

⁴⁹ *Betriebsverfassungsgesetz*, zdroj: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/betrvg/gesamt.pdf>

Studie *Bertelsmann – Stiftung* a *Hans – Böckler – Stiftung* označily *MitbestG* jako instrument pro vzájemnou spolupráci (*kooperationsstiftendes Instrument*⁵⁰). Existuje ovšem způsob, jak lze zákon obejít (př. snížením počtu zaměstnanců pod dva tisíce).

S výhledem do budoucna je nutné počítat a novými debatami na téma dalšího rozvoje *Mitbestimmungsgesetz*. Jedná se především o mezinárodní úroveň a s tím spojené problémy, např. obsazení německé dozorčí rady zástupci zahraničních zaměstnanců (př. *Daymler – Chrysler*)⁵¹.

Docházelo ke snižování státních výdajů pro další vzdělávací programy na trhu práce, který byl značně zatížen rostoucí nezaměstnaností (v celé práci do období sjednocení Německa hovořím o SRN bez nových spolkových zemí)⁵². Zřejmě nejmasivnější úsporná opatření postihla příspěvky na „pojištění pro případ nezaměstnanosti“⁵³. Byla snížena i sociální podpora. V souvislosti s tímto vývojem je nutné zdůraznit, že v posledních letech sociálně – liberální koalice nebyly různé dávky jen sníženy, ale došlo ke zpřísnění kontrol při jejich přidělování.

Období let 1982 – 1989 by se dalo nazvat jako perioda sociální politiky a nové struktury pod vedením CDU/CSU⁵⁴ a FDP. Již v období volebního soupeření politických stran se hovořilo o kurzu hospodářského růstu. CDU/CSU si kladla za cíl změny. Míra nezaměstnanosti v roce 1982 dosahovala 5,6 procent a výše sociálních dávek dosahovala 33, 3 procent z částky státního rozpočtu. Příspěvkové výpadky do systému sociálního zabezpečení (sociálních jistot) a stoupající výdaje na podporu v nezaměstnanosti vedly ke krizi. Bylo nutné zastavit tok sociálních výdajů a vytvořit nové struktury sociálního systému. Je nutné podotknout, že k jistým změnám na trhu práce přeci jen došlo – flexibilita pracovní doby se

⁵⁰ viz *Mitbestimmungsgesetz* - Anwendungsprobleme und Rechtsatsachen, s. 950

⁵¹ viz *Mitbestimmungsgesetz* - Anwendungsprobleme und Rechtsatsachen, s. 953

⁵² PILZ, F. *Der Sozialstaat. Ausbau – Kontroverse – Umbau*. (vydání neuvedeno). Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2004. 285 s. ISBN 3-89331-559-4. s. 39.

⁵³ něm. *Arbeitslosenversicherung*

⁵⁴ něm. *Christlich Demokratische Union Deutschlands/ Christlich-Soziale Union in Bayern e.V.*

stala prioritou mezi prosazovanými reformami. V roce 1985 vstoupil v platnost tzv. *Beschäftigungsförderungsgesetz*, s jehož příchodem se objevily různé varianty pracovního úvazku, např. zaměstnání na částečný pracovní úvazek. Jmenujme v této souvislosti i zákon o pracovní době z roku 1994. Tento pracovní zákon posílil bezpečnost práce, umožnil při odpovídajících podmínkách v rámci maximální pracovní doby – desetihodinový pracovní den⁵⁵. Zákon kladl důraz na ochranu zaměstnanců, kteří vykonávají noční služby. Pod vedením Helmuta Kohla došla spolková vláda k jasnému poznatku. Věková pyramida v Německu má obrácenou tendenci vývoje. Dalo se tedy předpokládat, že tento vývoj bude mít za následek nárůst počtu lidí v důchodovém věku a s tím v nejbližších desetiletích spojenou stagnaci či snižující se tendenci pracujících osob, které by potenciálně přispívaly ze svého platu do státní pokladny. Další potřebné reformy na sebe nenechaly dlouho čekat. Rok 1989 přinesl mnohé změny na poli mezinárodní politiky. Pád Berlínské zdi, sjednocení Německa a nastolení jednotné měny – tyto aktivity měly dalekosáhlejší dopad na pozdější konjunkturu nového německého státu, než si kdokoli předtím dovedl skutečně představit⁵⁶. Německá demokratická republika přešla z plánovaného hospodářství do sociálně tržního hospodářství. Socialistický stát vše reguloval. Lidé neměli vlivem této regulace povědomí o reálných cenách za hranicemi „železné opony“. O to těžší pro ně byl přechod na sociálně tržní hospodářství. Protože NDR neinvestovala do restrukturalizace svých podniků a neprovedla většinou žádné změny v personální oblasti, snižovala se efektivita a konkurenceschopnost těchto státních společností. Po pádu „železné opony“ byly tyto podniky předány do rukou

⁵⁵ PILZ, F. *Der Sozialstaat. Ausbau – Kontroverse – Umbau.* (vydání neuvedeno). Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2004. 285 s. ISBN 3-89331-559-4. s. 41.

⁵⁶ ABELSHAUSER, W. *Deutsche Wirtschaftsgeschichte seit 1945.* (vydání neuvedeno). Bonn: Lizenzausgabe für die Bundeszentrale für politische Bildung, 2005. 527 s. ISBN 3-89331-571-3. s. 404.

*Treuhandanstalt*⁵⁷. Firma, která chtěla toto období překovat, musela zmodernizovat výrobu, zvýšit efektivitu, pracovní produktivitu zaměstnanců a orientovat se na západní trhy.

Pro centrálně plánovanou ekonomiku SED⁵⁸ byla jedinou prioritou zaměstnanost (z tohoto důvodu docházelo ke značné pře – zaměstnanosti), cíl „dodržet nebo překročit plán“. *THA* měl za úkol restrukturalizovat, přetvořit podniky na akciové společnosti (*AG – Aktiengesellschaft*) a následně pro tyto firmy najít vhodné investory⁵⁹. Při této přeměně byli investoři nuceni propouštět, což mělo za následek rostoucí počet nezaměstnaných v nových spolkových zemích. Nezaměstnanost v těchto zemích do dnešní doby dosahuje v průměru 18 procent, což je více než znepokojující údaj.

Pracovní uplatnění a postavení jedince v jeho zaměstnání jsou charakterickými prvky sociálního a ekonomického statusu. Ztráta zaměstnání se negativně podepisuje na fyzickém a psychickém stavu jedince. Vlivem nedostatku finančních příjmů klesá životní úroveň. Člověk dospěje do stádia „neutěšených sociálních poměrů“. Nastávají dvě situace. Jedinec si aktivně hledá nové zaměstnání, nebo je natolik demotivován, že rezignuje na svůj stav. Finanční podpora od státu se mu jeví jako dostatečná a odmítá se zapojit zpět do pracovního procesu. Právě této druhé situaci se snaží zamezit *Hartzovy* reformy⁶⁰. Člověk, který úmyslně žije v nezaměstnanosti, bude náležitě sankcionován.

Když se blíže zaměříme na politiku nezaměstnanosti, setkáváme se se dvěma druhy. Aktivní politika nezaměstnanosti (tvoří pracovní místa) a pasivní politika nezaměstnanosti (nezaměstnané ponechává svému osudu, maximálně nabízí finanční kompenzaci). Vliv na „lidské zdroje“ má i komplexní hospodářská politika. Existuje několik druhů

⁵⁷ *Treuhandanstalt (THA)* – byl orgán speciálně vytvořen pro přestavbu, privatizaci, modernizaci a zefektivnění státních podniků bývalé NDR; orgán měl připravit podniky tak, aby byly konkurenci schopné v sociálně tržním hospodářství;

ABELSHAUSER, W. *Deutsche Wirtschaftsgeschichte seit 1945*. (vydání neuvedeno). Bonn: Lizenzausgabe für die Bundeszentrale für politische Bildung, 2005. 527 s. ISBN 3-89331-571-3. s. 353, 449.

⁵⁸ něm. *Sozialistische Einheitspartei Deutschlands*

⁵⁹ WEIDENFELD, W., KORTE, K.-R. *Handbuch zur deutschen Einheit*. aktualisierte Neuauflage. Frankfurt/Main; New York: Campus Verlag, 1996. 829 s. ISBN 3-593-35633-3. s. 742

⁶⁰ SEIFERT, Hartmut. Was bringen die Hartz – Gesetze? *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 18. April 2005, č. 16, s. 17 – 24.

nezaměstnanosti: frikční, sezónní, strukturální a konjunkturální⁶¹. Nezaměstnanost je tedy více než hospodářský problém. Kdo se počítá mezi nezaměstnané, to definuje *Arbeitsförderungsgesetz*⁶². Ten, kdo se nenahlásí a není úřadům k dispozici se nepočítá mezi nezaměstnané. Při vypočítávání nezaměstnanosti se počítá z tohoto důvodu s jistými odchylkami. Mnoho nezaměstnaných má partnery, kteří dostatečně vydělávají a uživí celou rodinu. Jedinec, který vícekrát odmítne poskytnutou práci, je *Bundesagentur für Arbeit* sankcionován. Ztrácí podporu, není veden jako nezaměstnaný. Jestli chce nezaměstnaný opravdu pracovat, to se zjistí pouze v momentě, kdy mu *BA* zprostředkuje práci. Problém je v nedostatku pracovních míst. Hlavně v oblastech nových spolkových zemí, kde nezaměstnanost dosahuje až 18,1 procent (Meklenbursko – Přední Pomořany; červen 2006).

Sjednocení Německa nastolilo poněkud odlišný kurz politiky, než jakou předpokládaly politické strany CDU/CDU a FDP. Na jedné straně plánovala vláda snížení politických výdajů, věnovala se sociální politice, razila kurz, který se snaží politický vývoj v zemi stabilizovat a zefektivnit ve prospěch dalšího ekonomického vývoje. Na druhé straně sjednocuje oba německé státy a plně financuje tento proces. Sociální výdaje na nezaměstnané ještě více zatěžovaly státní rozpočet. Reformy trhu práce byly dříve či později nevyhnutelné.

Odborníci se shodují na tom, že sociální stát nelze nadále financovat jako doposud. Problémem zůstává zneužívání sociálního státu ze strany těch, kteří chtějí pouze čerpat dávky. Nejsou motivováni hledáním nové práce. Možná i z toho důvodu, že podpora v nezaměstnanosti je poměrně vysoká (60 procent předešlého čistého příjmu, 67 procent čistého příjmu, pokud má nezaměstnaný děti). Kritici sociálního státu jsou tohoto názoru: „...*Arbeit honorieren und nicht das Nichtstun...*“⁶³. Další vývoj německého sociálního státu

⁶¹ WILKE, G. *Arbeitslosigkeit. Diagnose und Therapien.* (vydání neuvedeno) Bonn: Lizenzausgabe für politische Bildung, 1990. 183 s. ISBN 3-89331-073-8. s. 39.

⁶² čes. „Zákon podporující pracovní činnost“

⁶³ čes. „Ohodnotit práci a ne nicnedělání.“

záleží především na stanovených reformách, které si bude vývoj žádat. Sociální stát by měl být v tom směru flexibilní, reagovat včas na změny ve společnosti a ostatní vlivy (migrace, stárnutí populace, nízká porodnost, atd.). Sociální stát zatěžují následující tendence: hospodářský útlum německé ekonomiky, globalizace, trvale přetrvávající zvýšená nezaměstnanost (červen 2006: 4 397 158 miliónu registrovaných nezaměstnaných osob⁶⁴) a pokračující státní zadlužování⁶⁵.

5. Vývoj trhu práce v Německu

Abychom se mohli zabývat Hartzovými reformami, je nutné nastínit si stručně jednotlivé fáze vývoje trhu práce. Situace, která nastala za vlády červeno – zelené koalice, souvisela s dlouhodobým vývojem na trhu práce.

Poválečný vývoj a „hospodářský zázrak“ z 50. let pomohl skrze výstavbu nového Německa zaměstnat přes 2 milióny lidí, integrovat do pracovního procesu milióny uprchlíků a vyhnanců. Na konci 50. let 20. století byla nezaměstnanost prakticky odbourána. Na počátku 60. let 20. století dosáhl hospodářský vývoj svého cíle – plné zaměstnanosti. I přísun přistěhovalců z NDR, který byl přerušen stavbou Berlínské zdi 13. srpna 1961, mohl být zkoordinován a tito lidé našli práci. V letech 1950 až 1973 vzrostl počet praceschopných obyvatel o 7 miliónů (tedy cca. na 27 miliónů). Období plné zaměstnanosti bylo narušeno hospodářskou recesí z let 1966/1967. Reálný hospodářský růst se pohyboval kolem 4,4 procent v 60. letech 20. století. Do SRN byli pozváni „gastarbeitři“, aby zaplnili volná pracovní místa, která byla k dispozici. Pocházeli převážně z Turecka, Itálie, Řecka, Španělska a Jugoslávie. Počet „gastarbeiterů“ se pohyboval přibližně kolem 2,5 miliónu.

V polovině 70. let 20. století stoupla nezaměstnanost v důsledku ropné krize a zeslabení hospodářského růstu přibližně o 1 milión. V zápětí se snížila o 200.000, aby vlivem

⁶⁴ zdroj: <http://iab.de/iab/Daten/daten.htm>

⁶⁵ to činilo v květnu 2006 1,5 biliónu Euro; zdroj: *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 05.05.2006

druhé ropné krize a celosvětové hospodářské recese mohla stoupnout na 2 milióny nezaměstnaných. V letech 1973 až 1983 rapidně klesl hospodářský růst na 1,8 procent. Od roku 1983 se hranice nezaměstnanosti pohybovala tradičně na hranici 2 miliónů. Jistý podíl na tom měly příchozí osoby ze zemí Východního bloku (cca. 716.000 lidí). Po sjednocení narostla o vysoká čísla a pohybuje se neustále mezi 4 – 5 milióny registrovaných nezaměstnaných osob.

6. Reformy trhu práce – *Moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt*

Červeno – zelená koalice byla tvořena Stranou zelených a SPD⁶⁶. Vláda Gerharda Schrödera počala jeho jmenováním do čela červeno – zelené koalice. Stal se sedmým kancléřem v řadě, když opustil svůj politický post ministerského předsedy Horního Saska. Převzal vládu po Helmutu Kohlovi a čekala ho období reforem a velkých změn. Obě strany vydrží u moci do doby, kdy Schröder požádá parlament o vyslovení nedůvěry (červenec 2005).

6.1. „Rot – grüne Regierung“

Období červeno – zelené koalice skončilo předčasnými volbami 18. září 2005. Časový úsek od podzimu 1998 do podzimu 2005 je nyní ukončená periodou hospodářské politiky, výrazných změn ve struktuře trhu práce. Odborníci Werner Eichhorst a Klaus F. Zimmermann

⁶⁶ **Sociálně demokratická strana Německa**

Sociálně demokratická strana Německa je jednou z nejstarších politických stran v Německu. Cílem SPD je posílení hospodářství, spravedlivé rozdělení dávek všeho druhu mezi potřebné občany. Klade důraz na finanční politiku, která nejde na účet příštích generací. SPD přišla s Agendou 2010 a s návrhy, které mají zefektivnit trh práce a pomoci snížit počet registrovaných nezaměstnaných, jenž se za posledních osm let posunul až ke hranici 5,012 miliónu v lednu 2006 (zdroj: <http://www.destatis.de/indicators/d/arb110ad.htm>). SPD je stranou, jež se na veřejnosti prezentuje jako stran „všech pracujících“. Ve svém programu klade důraz na: svobodu, spravedlnost a solidaritu. V rámci své zahraniční politiky podporuje světový mír a další snahy o prohloubení evropské jednoty. Jako v každém politickém uskupení, najdeme i v řadách SPD politiky víc levicově či pravicově smýšlející. To může při prosazování různých zákonů nebo nových reforem způsobovat rozpory v rámci samotné strany a ztěžuje to legislativní proces. V nové vládě kancléřky Angely Merkel zastávají politikové a političky SPD významné ministerské posty.

se ve své práci zaměřili na charakteristiku této epochy⁶⁷. Červeno – zelená vláda se musela nejprve konfrontovat se stávající situací v zemi. Poslední roky předešlé křesťansko – liberální vlády označují jako „bez reform“⁶⁸. Proto se koalice musela zaměřit na následující oblasti. Hlavním cílem bylo vytvořit příznivé prostředí pro podnikatele a pro soukromé firmy. Dále se vláda měla zaměřit na snížení vedlejších mzdových nákladů a přizpůsobit reformy demografickému vývoji. Čekala ji reforma aktivní politiky nezaměstnanosti.

Problémem těchto úkonů je jejich dlouhodobá aplikace. Teprve s časovým odstupem je možné objektivně posoudit provedené reformy. Při nástupu nové vlády do úřadu se většinou očekává, že u moci zůstane na celé vládní období. Pokud je její práce „uprostřed“ přerušena, vzniká kolotoč rušení, navazování na předchozí reformy. Pokud se nová vláda vzdá definitivně reform, riskuje svoje postavení vůči vzniklým problémům, které nebudou skrze reformy aktivně odbourány. Proto je aktivní politika nezaměstnanosti jedním z hlavních bodů politické agendy. Období vlády červeno – zelené koalice dělí odborníci do tří fází, které se odlišují na základě toho, na jaký problém se zaměřují. První fázi pojal Eichhorst jako klasicky sociálně – demokratickou . Druhá fáze by se dala charakterizovat jako snaha o konsenzus – shodný politický názor s politickými partnery, snaha o konsolidaci – upevnění hospodářské a politické situace a „politiky klidné ruky“⁶⁹. Ve třetí fázi se autor zaměřuje na výrazné strukturální reformy tvořené Hartzovými reformami a Agendou 2010.

Na sklonku roku 2001 dochází k nepříznivému vývoji hospodářské konjunktury a s tím stoupá i nezaměstnanost. „Politika klidné ruky“ přechází v politiku třetí fáze – politika reform trhu práce. Pro třetí fázi je typická iniciativa vlády, která nebrala přílišné ohledy na

⁶⁷ EICHHORST, Werner, ZIMMERMANN, Klaus F. Wirtschaftspolitische Bilanz der rot – grünen Bundesregierung. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 24. Oktober 2005, č. 43, s. 11 – 17.

⁶⁸ EICHHORST, Werner, ZIMMERMANN, Klaus F. Wirtschaftspolitische Bilanz der rot – grünen Bundesregierung. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 24. Oktober 2005, č. 43, s. 11 – 17.

⁶⁹ EICHHORST, Werner, ZIMMERMANN, Klaus F. Wirtschaftspolitische Bilanz der rot – grünen Bundesregierung. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 24. Oktober 2005, č. 43, s. 12.

svazy, odbory. To se odrazilo na vztazích mezi G. Schröderem a SPD. Vláda se obávala, že by mohla ztratit důvěru, když na trhu práce neslaví úspěchy. To bylo zapříčiněno reformním deficitem. Část voličstva obou stran chápalo nastávající reformy jako zásah do sociálního státu (různé regulace, snižování výdajů, větší kontrola).

Volby do Spolkového sněmu v roce 1998 vystřídaly u moci dva významné spolkové kancléře. Na post „sjednotitele“ Helmuta Kohla usedl neméně známý politik SPD a ministerský předseda Horního Saska – Gerhard Schröder. SPD se podařilo získat ve volbách 40,9 procent⁷⁰. Sociálně demokratická strana se stala nejsilnější frakcí spolkového sněmu.

Vítězství ve volbách ovšem předcházela tvorba volebního programu, který by oslovil co nejširší okruh voličů a zajistil co možná nejlepší volební výsledek. Zaměříme-li se pouze na část volebního programu, ve které se hovoří o snížení nezaměstnanosti a o problematice trhu práce, najdeme již v programu z roku 1998⁷¹ konkrétní požadavky na změny, které by měly následovat pro snížení nezaměstnanosti a následně měly vést ke zefektivnění trhu práce (volební program z roku 2002).

Zatímco volební program z roku 1998 hlásá vytvoření nových a zdůrazňuje zajištění stávajících pracovních míst, volební program z roku 2002⁷² (SPD získala 38,5 procent⁷³) klade důraz na zpětné začlenění nezaměstnaných do pracovního procesu a zefektivnění trhu práce. Program je reformní s hlavním zaměřením na nezaměstnané.

Vláda Gerharda Schrödera, který stál v čele červeno – zelené koalice složené z SPD a Strany zelených⁷⁴, se rozhodla ke komplexním reformám trhu práce. Vítězství ve

⁷⁰ zdroj: http://de.wikipedia.org/wiki/Bundestagswahl_1998

⁷¹ zdroj: <http://www.april1998.spd-parteitag.de/programm/index.htm>

⁷² zdroj: http://www.documentarchiv.de/brd/2002/wahlprogramm_spd_2002.html

⁷³ zdroj: http://de.wikipedia.org/wiki/Bundestagswahl_2002

⁷⁴ **Bündnis 90/Die Grünen**

V roce 1998 se podařilo ve volbách zvítězit SPD v čele se svým kandidátem na kancléře Gerhardem Schröderem. SPD se po několikaleté časové odmlce opět vrátila do vlády. Tentokrát v koalici se Stranou zelených. Zelení jasně deklarovali svůj politický program: „Die Zukunft ist grün.“ (Budoucnost je zelená.) Strana zelených (*Bündnis 90/Die Grünen*, dále jen SZ) se musela po vstupu do *Bundestagu* v roce 1983

volbách nebylo na počátku jisté, proto musel kancléř Gerhard Schröder přijít s návrhem, který by dokázal překonat svého politického rivala (především CDU/CSU).

Hlavním impulsem pro zpuštění reforem byl tzv. *Vermittlungsskandal* z roku 2002. V *Bundesanstalt für Arbeit*⁷⁵ došlo k falšování údajů („vylepšování“ statistik). Nyní byl tento úřad spravující již desítky let „nezaměstnanost“ vystaven kritice veřejnosti. Autoři článku *Der Hartz-Horror*⁷⁶ popisují *Bundesanstalt für Arbeit* jako „byrokratické monstrum“. Všechny 181 pracovních úřadů produkovalo zkreslené zprávy o zprostředkování práce. Přibližně 90 procent zaměstnanců nezprostředkovávalo pracovní místa. Zaměstnanci spravovali akta, informace o klientech a též „sami sebe“. Kancléř Gerhard Schröder využil této situace kolem „*Skandalbehörde*“ (Die Welt), a i přes odpor vlastní strany se rozhodl provést reformu trhu práce. Povolal personálního šéfa VW, aby v čele komise, jež se bude skládat z odborníků, vypracoval účinný reformní plán. Toto vše se odehrálo půl roku před volbami (volby do *Bundestagu* se konaly 22.zářím 2002). Pro kancléře měl koncept veliký význam – dal by se přirovnat k poslednímu volebnímu „trumfu“.

Autoři Konstantin von Hammerstein a Michael Sauga publikovali v týdeníku *Spiegel* (sešit 26/z 24.června 2002) jeden z prvních článků, který reagoval na plánované reformy. Podle autorů je tento krok (prezentovat reformy) poslední kancléřovou šancí, jak si zajistit možnost vládnout v dalším volebním období. Komise má vytvořit jasný koncept, který během tří let sníží nezaměstnanost o polovinu. Političtí experti se shodují na tom, že většina takto svolaných komisí se nedobere k žádným závěrům, protože jim od začátku chybí jasný cíl,

reformovat, upravit své politické cíle, aby se případně mohla stát partnerem ostatních koaličních stran⁷⁴. V roce 2002 si SZ stanovila nově pevné body svého programu. Patří mezi ně: ekologie, hospodářství, demokracie. SZ se přiklání k politice integrace přistěhovalců. Toto klade na první místo v rámci veřejné politiky. SZ odmítá poplatky spojené se studiem. SPD a Zelené tedy spojovalo mnoho společných bodů v jejich programech. V letech 1998 až 2005 se SZ aktivně účastnila vlády společně s SPD. Této vládě se říká vláda červeno – zelené koalice a červeno – zelená vláda. V čele Zelených se ocitl Joschka Fischer. Stal se vicekancléřem a spolkovým ministrem zahraničí.

⁷⁵ čes. Spolkový úřad práce; během reforem restrukturalizován na *Bundesagentur für Arbeit*

⁷⁶odstavec zpracován na základě odborného titulního článku: Afhüppe, M.S., Kraske, M., Neubacher, A. *Der Hartz-Horror*, Spiegel (sešit 21/z 23.května 2005)

prostředky, jak jej dosáhnout a hlavně společný jmenovatel, čehož se nejprve obávali i u tzv. *Hartzovy* komise (viz příloha 2). Rozsáhlý koncept měl odbourat nezaměstnanost během jednoho volebního období. Peter Hartz sliboval za tři roky od uplatnění reformy v praxi „jen“ dva milióny nezaměstnaných.

Přestavba trhu práce spočívala na následujících změnách:

- velká část nezaměstnaných by se měla stát zaměstnanci pracovních úřadů, které jim jako *Leiharbeitsfirma* zprostředkují práci na dobu určitou
- systémem „odměn a sankcí“ má být docíleno toho, že zaměstnavatelé a úřady se budou snažit o co nejrychlejší obsazení volného pracovního místa
- má dojít ke snížení nákladů pro osoby samostatně výdělečně činné, což má vést ke snížení „práce na černo“

Politika zaměstnanosti SRN čelí neustálé kritice. Jsou jí vyčítány především nadměrná byrokracie a neúčinnost, neboť statistiky jasně vypovídají o vysokých výdajích na politiku zaměstnanosti, o malém počtu nově vytvořených pracovních místech a o vysokém počtu dlouhodobě nezaměstnaných osob. Kancléř Gerhard Schröder se přiklonil k návrhům personálního šéfa VW Petera Hartze, aby se na veřejnosti prezentoval jako zastánce reformy trhu práce. Kdyby nebyl koncept reformy uveden do praxe, riskoval by kancléř možnost být opětovně zvolen. Reformy v sobě nesly výrazná hesla: snížení dávek, flexibilita trhu práce, zpřísnění kritérií, podle kterých se nezaměstnaným hledala pro ně vhodná pracovní místa (aby nezaměstnaný neustále neodmítal pracovní místo z různých důvodů – snaha najít vhodné zaměstnání). Autoři článku částečně poukazují na marketingové názvy jednotlivých dílčích reform, např. *Ich AG*, a domnívají se, že německý trh práce čekají razantní změny:

- pracovní úřady, které do teď nezaměstnanost spíše spravovali než aby proti ní aktivně bojovali, budou podle moderních metod přetransformovány v novodobé agentury zprostředkovávající pracovní příležitosti
- podniky budou mít zisk z nahlášených volných pracovních míst pracovním úřadům
- „Profis der Nation“ - politici, zaměstnavatelé, odboráři, zástupci církve, atd. – mají pomoci vytvořit správné společenské klima, které by podpořilo plánované reformy
- v každému ze 181 pracovních úřadů v Německu bude vytvořena tzv. *Personal – Service – Agentur*, která bude provozována přímo úřadem práce, nebo soukromou firmou. Tyto „zprostředkovatelny práce“ nebudou jen zajišťovat pro druhé firmy pracovní sílu, ale budou též organizovat kurzy dalšího vzdělávání.

Hammerstein dále uvádí, že řetězec reforem by měl především dosáhnout více nahlášených volných pracovních míst, méně případů propouštění ze zaměstnání a vytvořit zároveň větší tlak na nezaměstnané, aby přijali nabízenou práci⁷⁷.

6.2. Dr. Peter Hartz

Jak bylo již řečeno, kancléř povolal Dr. Petera Hartze, bývalého personálního šéfa Volkswagen AG a pozdějšího člena představenstva VW AG. Dr. Peter Hartz je diplomovaný podnikový ekonom. Pochází ze Sárska. Během své úspěšné kariéry pracoval pro významné zahraniční firmy⁷⁸.

V roce 1993 byl povolán do představenstva *Volkswagen AG*. Ve Wolfsburgu se proslavil především svými neobvyklými modely, které navrhl pro zefektivnění podnikové

⁷⁷ odstavec zpracován na základě odborného titulního článku: Hammerstein, K.v., Sauga, M. *Zuckerbrot und Peitsche*, Spiegel (sešit 26/z 24.června 2002)

⁷⁸ biografie Petra Hartze byla zpracována na základě Biografie WHO'S WHO: http://www.rasscass.com/templ/te_bio.php?PID=129&RID=1

personální politiky a politiky trhu práce. Za své modely si vysloužil uznání na mezinárodní úrovni. Díky svým návrhům ušetřil mnohým pracovníkům *Volkswagen AG* jejich pracovní místo, neboť v období hospodářské recese nezůstávají od krize ušetřeny ani významné koncerny. Jeho inovační koncept, který aplikoval po vzájemné dohodě s odbory, založil na zkrácení pracovní doby bez mzdové kompenzace. Hartz zavedl ve *Volkswagen AG* čtyřdenní pracovní týden. Tento princip spočívá v tom, že je více práce, která musí být splněna během čtyř dnů. Tudíž je potřeba více zaměstnanců, aby vše stihli do pevně stanoveného termínu. Hartz svojí inovací zamezil propuštění 30.000 zaměstnanců *VW AG*⁷⁹.

Ve volebním období 2002 hrála jeho osoba významnou roli. Červeno – zelená vládní koalice iniciovala snahy o reformu *Bundesanstalt für Arbeit* (BA). Dr. Peter Hartz stál v čele komise složené z odborníků na danou problematiku. Komise a její návrhy hlásaly dosavadní nejrozsáhlejší sociální reformy v dějinách sociálního státu. Vzhledem k tomu, že se jednalo o náročnější reformní politiku, byl pro její další uplatnění důležitý souhlas koaličního partnera a ostatních politických stran. Po úspěšných volbách v září 2002 byly reformy postupně uplatňovány v praxi. Vláda druhého volebního období červeno – zelené koalice uvedla *Moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt* do praxe.

Nakladatelství Management Press vydalo v roce 2003 překlad jeho knihy s názvem „Job revolution. Nové trendy ve světě práce“. Ve své knize Hartz prezentuje své myšlenky a návrhy, jak zefektivnit chod podniků z hlediska sekce lidské zdroje. Dr. Helmuth Schuster, člen představenstva firmy ŠkodaAuto zodpovědný za oblast personalistiky, napsal k této knize úvod, který přesně vystihuje nejzákladnější myšlenky Hartzovy myšlenky „dýchajícího podniku“⁸⁰.

Hartz ve své knize dále podotýká, že je nutné aktivně ovlivňovat stav zaměstnanosti. Toto ve své knize blíže popisuje v části, kterou nazývá – Klíčové úkoly pro vytvoření nových

⁷⁹ Hartz, P. *Job revolution. Nove trendy ve světě práce*. Přeložili Senohrábek, J., Pondělíček, J., 1. vyd. Praha: Management Press, 2003. 176 s. ISBN 80-7261-067-8

⁸⁰ v něm. *atmendes Unternehmen*;

pracovních míst⁸¹. Především vyzdvihuje pružnější časové modely, nové systémy odměňování, perspektivy pro budoucnost a inteligentní formy zaměstnanosti. Peter Hartz všechny tyto ideje vložil do celkového konceptu, který byl podle něj pojmenován. V platnost vstoupil jako *Hartzovy* reformy I – IV. Při tvorbě této komplexní reformy, na které se podílela *Hartzova* komise musel být brán ohled na dominantní vliv globalizace na trh práce. V dnešní době na počátku 21. století se hospodářská soutěž neodehrává jen v rámci regionu či státu. O pravidlech hospodářské soutěže se rozhoduje především na globální úrovni.

Kariéra Petera Hartze skončila v červenci 2005, kdy musel z postu personálního šéfa *Volkswagen AG* odstoupit na základě úplatkářské aféry, do které byli zapleteni někteří zaměstnanci *VW AG*.

6.3. Hartzův koncept

Hartzův koncept je jistým synonymem pro návrhy komise, která se zabývá moderními službami na trhu práce. Komise se měla zaměřit na zlepšení situace na trhu práce, přetvořit *Bundesanstalt für Arbeit* a zefektivnit politiku trhu práce ve Spolkové republice Německo. Impulsem celého dění byla již zmíněná aféra spojená s falšováním oficiálních statistik, které zprostředkovávala *Bundesanstalt für Arbeit (Bundesagentur für Arbeit)*. V této době vystoupil veřejně kancléř Gerhard Schröder a oznámil, že návrhy komise budou provedeny v plném rozsahu. Jednotlivé reformy byly uzákoněny a vstoupily v platnost jako jednotlivé zákony *Moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt - Hartz I – IV*. První zákon platí od 1. ledna 2003 a poslední vstoupil v platnost 1. ledna 2005⁸².

⁸¹ Hartz, P. *Job revolution. Nove trendy ve světě práce*. Přeložili Senohrábek, J., Pondělíček, J., 1. vyd. Praha: Management Press, 2003. 176 s. ISBN 80-7261-067-8., s. 27

⁸² <http://www.dgb.de/themen/hartz/umsetzung/hartz4/hartz4.htm>

6.4. Hartzova komise

Oficiálním dnem vzniku *Hartzovy* komise je 22. únor 2002. Jak již bylo řečeno, komise byla pod odborným vedením Dr. Petera Hartze. V její řadách zasedali renomovaní odborníci na danou problematiku⁸³. Koncept *Hartzových* reforem se skládá celkem ze třinácti modulů, které bych v následující části ráda blíže rozvedla. Jedná se o následující moduly:

- lepší servis pro zákazníky
- urychlení procesu hledání nového zaměstnání, povinnost informovat včas o případné blížící se nezaměstnanosti, jinak budou následovat sankce v období srážek z poskytované finanční podpory
- dobrovolná aktivita nezaměstnaného aktivně se podílet a spolupracovat při hledání nového uplatnění
- *Job – Centre* pomohou mladistvým hledat „praxi“
- „BridgeSystem“ – aktivní hledání práce pro lidi ze starších věkových kategorií
- sloučení pomoci v nezaměstnanosti (*Arbeitslosenhilfe*) a sociální podpory (*Sozialhilfe*)
- bonusový systém pro podniky, které budou komunikovat s BA a *Job – Centre*, kterým budou podávat aktuální informace o volných pracovních místech
- zřízení *Personal Service Agentur* (PSA) – další vzdělávání – integrace osob do pracovního systému
- tvorba „*Ich AG*“ a „*Familien AG*“ – varianty práce na snížený úvazek jako účinné opatření pro potírání ilegální pracovní činnosti
- podpora všech procesů počítačovými technologiemi
- Zemské úřady práce budou transformovány v tzv. KompetenzCentre pro nová pracovní místa

⁸³ viz příloha č. 8

- financování prostředků, které sníží nezaměstnanost (JobFloaters) – dotace pro zaměstnavatele, který zaměstná po zkušební pracovní době nezaměstnaného
- „Profis der Nation“ – nezaměstnanost je problémem, který se týká celé společnosti

Všechny součásti modulů se později objevily v podobě jednotlivých zákonů *Hartz I – IV*. Návrhy komise byly rozděleny do čtyř fází. Každá fáze je tvořena jedním zákonem, který se zaměřuje na konkrétní moderní služby. Oficiální název pro tyto reformy zní „*Moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt*“.

7. *Erstes Gesetz für moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt – Hartz-I*⁸⁴

První *Hartzův* zákon vstoupil v platnost 1.ledna 2003. Tento zákon uvedl první změny na trhu práce. Podobně jako ostatní zákony měl první *Hartzův* zákon uvést nové služby na trhu práce. Zákon má několik hlavních bodů, které tvoří jeho stavební základnu: podpora dalšího vzdělávání prostřednictvím *Agentur für Arbeit*, zavedení „poukázky na vzdělání“ tzv. *Bildungsgutschein* a práce na dobu určitou zavedením *Personal Service Agentur* (PSA).

První *Hartzův* zákon je důležitý hned z několika hledisek. V první řadě byla tímto zákonem uvedena do praxe finanční a věcná podpora dalšího vzdělávání prostřednictvím AA a již zmíněné zavedení *Bildungsgutschein* (viz *Hartz-III*). Významným přínosem bylo zavedení PSA. Díky této službě je nezaměstnaným umožněna alespoň práce na dobu určitou (*Zeitarbeit*). Dříve než se seznámíme s projektem *Personal Service Agentur*, zaměříme se na tzv. *Zeitarbeit*.

7.1. *Zeitarbeit* (též *Arbeitnehmerüberlassung*)

Jedná se o práci na dobu určitou pro „propůjčenou“ pracovní sílu (*Leiharbeiter*) prostřednictvím poskytovatele této pracovní síly (např. *Personal Service Agentur*, tzv. *Verleihunternehmen* – poskytovatel pracovní síly) zákaznické firmě (ta se stává vypůjčovatelem této pracovní síly – tzv. *Entleiher*, *Entleihunternehmen* a též jejím zaměstnavatelem na dobu určitou). Tento proces se v německé terminologii nazývá

⁸⁴ „*Erstes Gesetz über moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt*“ byl zpracován dle informací poskytnutých od *Bundesagentur für Arbeit*, *Hartz – Bericht* a na základě encyklopedických informací ze zdroje: <http://de.wikipedia.org/wiki/Zeitarbeit>

Personalleasing, Leiharbeit, Zeitarbeit. Tzv. „přenechání zaměstnance“ – *Arbeitnehmerüberlassung* (AÜ) označuje německé právo jako specifický trojúhelníkový vztah mezi vypůjčovanou pracovní silou (*Leiharbeiter*), poskytovatelem (*Verleihunternehmen*) a vypůjčovatelem (*Entleihunternehmen*). *Leiharbeiter* je zaměstnán u tzv. *Zeitarbeitsfirma* (viz dále). Takový zaměstnanec má u této firmy běžná práva jako každý jiný zaměstnanec. *Leiharbeiter* jen nevykonává svoji práci na rozdíl od „normálního“ zaměstnance u *Verleihunternehmen*, ale u firmy, které byl jako pracovní síla zapůjčen na dobu určitou. V případě vyšší poptávky ze strany zaměstnavatele, když je nedostatek pracovních sil, nemusí být hledány noví zaměstnanci, neboť budou okamžitě poskytnuti od *Personal Service Agentur*. Při klesající poptávce není nutné tyto *Leiharbeiter* propouštět. Oni se zpět vrátí do PSA (jsou celou dobu jejími zaměstnanci), kde jsou v době, kdy nepracují pro nějakou firmu, školení a dále se vzdělávají. Spolkový statistický úřad každoročně zveřejňuje počty *Leiharbeiterů*. V roce 2004 bylo evidováno 399.789 osob, přičemž 76 procent pracovníků byli muži.

Mezi *Leiharbeiter* a firmou, která si tohoto zaměstnance vypůjčí, nevzniká žádný pracovní právní vztah. Celý právní proces je ošetřen zákonem *Arbeitnehmerüberlassungsgesetz* (AÜG) ze 7.srpna 1972 (poslední změna zákona proběhla 14.března 2005).

Mezitím jsou *Leiharbeiter* zastoupeni ve všech rozličných odvětvích s rozdílnými kvalifikacemi. Období, během kterého mohl zaměstnanec pracovat bylo původně omezené na šest měsíců, do roku 2001 na dvanáct měsíců a po zavedení tzv. *Job – AQTIV – Gesetz* na dvacet čtyři měsíců. Díky Hartz-I byla veškerá časová omezení zrušena.

V roce 2005 bylo prostřednictvím *Zeitarbeit* v SRN zaměstnáno cca. 930.000 osob. Někteří zaměstnanci zůstávají u svého vypůjčovatele, ostatní se vrací po určité době zpět do PSA (Zobrazení trojúhelníkového vztahu – viz Příloha 7).

7.2. *Zeitarbeitsfirma*

Mezi zmíněné *Zeitarbeitsfirmen* patří např. *Personal Service Agentur*, Randstad (Nizozemí), Manspower (USA), I.K.Hofmann GmbH (SRN) a Hays (Velká Británie) . *Zeitarbeitsfirma* přenechává v rámci zákona AÜG svého zaměstnance jiným firmám, které je krátkodobě či dočasně potřebují. Mezi pracovníkem (*Leiharbeitnehmer*) a *Zeitarbeitsfirma*(ou) vzniká pracovní smlouva, která je shodná s běžnou pracovní smlouvou s tou výjimkou, že není přesně definováno místo zaměstnání. Zaměstnanec je placen svým zaměstnavatelem

(*Verleiher, Zeitarbeitfirma*). Firma, která si vypůjčí pracovní sílu, platí poskytovateli této služby dohodnutý finanční základ, na jehož výši si mezi sebou firmy dohodly.

7.3. *Personal Service Agentur* (PSA)

Prostřednictvím zákona Hartz-I byly zřízeny *Personal Service Agenturen*⁸⁵. Jako PSA jsou označována místa dle § 37c SGB III zřízená v *Agentur für Arbeit*. Každá AA měla zajistit otevření alespoň jedné PSA. Úlohou PSA je především zprostředkování pracovních sil zákaznickým firmám. Mezi další úlohy PSA patří rekvalifikace a další vzdělávání těchto osob v době, kdy nepracují pro žádnou ze zákaznických firem. PSA může být provozována i soukromou firmou, pokud jsou řádně ošetřeny právní vztahy mezi AA a touto soukromou firmou. Hospodaření PSA je striktně kontrolováno Spolkovým nejvyšším kontrolním úřadem.

Přibližme si nyní úlohy PSA. PSA u sebe zaměstná nezaměstnaného a propůjčí ho (již jako svého zaměstnavatele) jiné firmě. Cílem je převzetí dříve nezaměstnaného firmou, která potřebuje pracovní sílu. V období bez pracovního uplatnění jsou zaměstnanci PSA školeni a rekvalifikováni. Podnik může kvalifikovaného pracovníka (*Leiharbeiter*) zaměstnat na delší období bez dlouhodobé smluvní vazby. Z toho vyplývá, že dříve než podnik uzavře s žadatelem dlouhodobou pracovní smlouvu, má žadatel o práci šanci ukázat svoji kvalifikaci a schopnosti v praxi. Zaměstnání do té doby nezaměstnané osoby je částečně finančně podporováno *Bundesagentur für Arbeit*. Pokud je osoba vypůjčovatelem zaměstnán minimálně na tři měsíce, obdrží PSA od AA prémii za zprostředkování. Po šesti měsících obdrží PSA opětovně tzv. *Nachhaltigkeitsprämie* od AA. Výše prémie se pohybuje v předem dohodnuté výši.

Po změně zákona z 1.ledna 2006 skončila povinnost každé AA zřizovat alespoň jednu PSA. Nyní ze zákona vyplývá (§37c SGB III), že AA může PSA zřídit, tedy nikoli musí zřídit.

⁸⁵ zdroj: <http://de.wikipedia.org/wiki/Personal-Service-Agentur>

8. *Zweites Gesetz für moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt – Hartz-II*⁸⁶

Druhý *Hartzův* zákon uvedl do praxe nové formy zaměstnávání. Položil základní principy pro provozování tzv. *Minijob*, *Midijob*, *Ich AG*. V rámci zákona byla zřízena nová moderní služba na trhu práce tzv. *Job – Centre*. Zákon vstoupil v platnost 1.ledna 2003.

8.1. *Job – Centre*

Job – Centre (JC) je nová moderní služba na trhu práce. Vznikla sloučením pracovního úřadu a sociálního úřadu do společného zařízení. Sloučení obou úřadů bylo navrženo *Hartzovou* komisí a provedení (uvedeno do praxe) německou spolkovou vládou v rámci *Hartzova* konceptu. JC odpovídá za uplatnění SGB II a tím i za výplatu ALG II a za integraci nezaměstnaných zpět do pracovního procesu.

Existují tři modely vzájemné spolupráce:

- obce společně s *Agentur für Arbeit* vytvoří pracovní skupinu, která zřídí *Job – Centre*
- uplatnění tzv. *Optionsmodellu* (viz *Hartz-IV*), který realizují obce a města po dobu šesti let (bez spolupráce s AA)
- v některých případech se obce a AA nedohodli na společném zřízení JC, proto pracují paralelně : AA spravují integraci nezaměstnaných do pracovního procesu a poskytují jim základní potřeby (včetně vyplácení dávek), obce nesou náklady na ubytování nezaměstnaných.

8.2. *Péče o nezaměstnané*

Všichni výdělečně schopní nezaměstnaní, kteří do teď pobírali *Arbeitslosenhilfe* (viz *Hartz-IV*) nebo *Sozialhilfe* (viz *Hartz-IV*), dostávají od 1.ledna 2005 *Arbeitslosengeld II* (viz *Hartz-IV*). O tyto osoby se staral dříve pracovní úřad, kde byla vyplácena pomoc v nezaměstnanosti, podpora v nezaměstnanosti, a sociální úřad (úřad sociálního zabezpečení), kde bylo možné obdržet sociální pomoc (ve finanční či materiální podobě). Od doby, kdy vstoupil v platnost *Hartz-II*, spadají tyto funkce do kompetence *Job – Centre*. Zde se o osoby pobírající ALG II starají tzv. *Fallmanager*, kteří individuálně pečují o své klienty. V JC spolupracují s nezaměstnanými též tzv. *persönliche Ansprechpartner* (PAP), kteří jim pomáhají při hledání nového vhodného zaměstnání. Vyplácení ALG II probíhá pomocí

⁸⁶ „*Zweites Gesetz über moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt*“ byl zpracován dle informací poskytnutých od *Bundesagentur für Arbeit*, *Hartz – Bericht* a na základě encyklopedických informací ze zdroje: <http://de.wikipedia.org/wiki/Sozialhilfe>

programu *A2LL – Arbeitslosengeld II – Leistungen zum Lebensunterhalt*. A2LL je počítačový program, který umožňuje zjišťování informací o osobách pobírajících ALG II, kontroluje vyplácení a celkovou evidenci ALG II. Nezaměstnaní, kteří pobírají ALG I, spadají do kompetence *Agentur für Arbeit*. Pokud ovšem jeden ze členů domácnosti (tzv. *Bedarfgemeinschaft* – osoby žijící ve společné domácnosti v partnerském či příbuzenském vztahu, které společně přispívají na chod domácnosti, obživu atd.) obdrží místo ALG I ALG II, poté všichni členové domácnosti přecházejí do pravomoci *Job – Centre* (komplikovaný proces, náročná organizace).

Nyní se zaměříme na nové formy zaměstnávání nezaměstnaných. Zákon Hartz-II přinesl tzv. *Ich AG* (popř. *Familien AG*), *Minijob*, *Midijob*. Toto jsou nové formy zaměstnávání osob.

Ve zprávě *Hartz – Bericht I-III* zdůrazňuje *Hartzova* komise nelegální zaměstnávání osob. V roce 2002 očekávala spolková vláda obrát 350 miliard Euro v rámci nezákonné pracovní činnosti. Ve zprávě se uvádí, že pokud by došlo k rozpočítání nelegálně odpracovaných hodin na pracující osoby, bylo by v Německu přibližně pět miliónů nelegálně pracujících osob zaměstnaných na plný pracovní úvazek. Zároveň je velká poptávka po domácích službách (výpomoc v domácnosti). Dle průzkumů Spolkového statistického úřadu využívá těchto služeb přibližně 3,5 miliónů domácností, ovšem jen minimum osob pracujících v privátních domácnostech je řádně nahlášena a pojištěna.

Hartzova komise se zaměřila na tuto problematiku. Odborníci se shodli na tom, že nelegální práci v oblasti nízko příjmových zaměstnání lze využít. Zavedli proto nové instrumenty na trhu práce: *Ich AG (Familien AG)*, *Minijob*, *Midijob*.

Koncept *Ich AG* je zaměřen především na snížení nelegálního zaměstnávání, zároveň na snížení nezaměstnanosti. Projekt *Minijob* je orientován výhradně na redukci nelegálního zaměstnávání v domácnostech.

8.3. *Ich AG*

Ich AG představuje nový instrument trhu práce, který umožňuje nezaměstnaným opětovné zapojení do pracovního procesu tím, že se nezaměstnaný osamostatní a prostřednictvím podpory poskytované *Job – Centre* si založí vlastní živnost. *Ich AG* je cesta do zodpovědného a legálního zaměstnání. Koncepce *Ich AG* se zaměřuje na tu skupinu nezaměstnaných, kteří se díky svým dovednostem, uplatní na trhu služeb. Název *Ich AG*

zveřejnila Hartzova komise poprvé v roce 2002. Synonymem pro *Ich AG* je tzv. „*kleine*“ *Existenzgründung mit Förderung vom Arbeitsmarkt*.

Ich AG (též tzv. *Ein – Person – Unternehmen*⁸⁷) jako nástroj aktivní politiky zaměstnanosti a *Familien AG* slouží jako prostředek pro samostatnou výdělečnou činnost s cílem zbavit se vlastní nezaměstnanosti. Protože na založení *Ich AG* finančně přispívá stát (z pojištění pro případ nezaměstnanosti), bylo *Ich AG* často zneužíváno k pouhému čerpání finančních příspěvků. Z tohoto důvodu platí od 1. listopadu 2004 povinnost předkládat již tzv. *Tragfähigkeitsbescheinigung* (viz dále). Od roku 2006 oplývá *Bundesagentur für Arbeit* pravomocí kontrolovat odborné schopnosti žadatele pro výkon jím zvolené živnosti, popřípadě požadovat potřebnou rekvalifikaci.

Ich Arbeitgeber (Já – zaměstnavatel) jedná se o podnik či firmu, která byla založena jednotlivcem v rámci odbourání nezaměstnanosti. Pro založení *Ich AG* obdržela osoba tzv. *Existenzgründungszuschuss* (ExGZ, § 421 I SGB III). ExGZ byl nástroj politiky trhu práce. Tento příspěvek mohly nárokovat osoby odkázání na podporu v nezaměstnanosti (*Arbeitslosengeld*) nebo na pomoc v nezaměstnanosti (*Arbeitslosenhilfe*). S tímto příspěvkem mělo být podporováno zřízení vlastní živnosti nezaměstnané osoby. Dle § 421 I SGB III měla osoba zakládající *Ich AG* nárok na pravidelný měsíční příspěvek po dobu tří let. V prvním roce činil měsíční příspěvek 600 EUR, ve druhém roce 360 EUR a ve třetím roce 240 EUR. Pro *Ich AG* byla stanovena základní nezdanitelná položka pro výši zisku 25.000 EUR ročně. Tudíž veškeré příjmy nad tuto danou hranici podléhají zdanění.

Od 1. listopadu 2004 požaduje *Agentur für Arbeit* od žadatele pro udělení *Ich AG* tzv. *Tragfähigkeitsbescheinigung*. Tento posudek má doložit, že budoucí *Ich AG* je provozu schopná a že se nejedná o rizikovou investici. Tyto posudky jsou ovšem jen přibližné odhady. Jsou určeny především k tomu, aby se zamezilo úpadku *Ich AG*. Dále by měly posudky podpořit „ideu“ žadatele o *Ich AG* v tom smyslu, že předpovídají jeho úspěšný vstup na trh, o čemž lze dopředu pouze spekulovat. Posudek by se měl pokusit odhalit případné zneužití *Ich AG*. Pravomoc vystavovat posudky a provádět průzkumné expertízy mají např. obchodní, průmyslové a živnostenské komory. § 421 I odst. 1 - 3 dále zmiňuje fakt, že *Ich AG* nesmí přijmout jiné osoby než člena rodiny. Pokud osoba provozující *Ich AG* pobírá tzv. *Überbrückungsgeld* (ÜG, viz Hartz-IV), neobdrží již ExGZ. V případě dotace ve formě ÜG (§ 57 SGB III), která je poskytována na dobu šesti měsíců, není stanovena hranice pro výši příjmů a lze zaměstnat i cizí osobu (nejen rodinného příslušníka).

⁸⁷ zdroj: <http://www.finanztip.de/recht/wirtschaftsrecht/ich-ag.htm>

Od 1.srpna 2006 jsou obě finanční dávky ExGZ a ÜG nahrazeny tzv. *Gründungszuschuss*. *Gründungszuschuss* se pobírá maximálně po dobu patnácti měsíců. Toto období je rozděleno do dvou fází. V první fázi pobírá osoba podporu v nezaměstnanosti a 300 EUR po dobu devíti měsíců, ve druhé fázi (po přezkoumání situace *Ich AG*) jen příspěvek 300 EUR po dobu šesti měsíců.

Zakladatel *Ich AG* (*Familien AG*) má zákonnou povinnost platit důchodové, nemocenské, úrazové pojištění a tzv. *Pflegeversicherung*.

Do roku 2004 podporoval ExGZ cca. 268.000⁸⁸ *Ich AG*. V roce 2005 bylo evidováno přibližně 585.000 *Ich AG* (*Ich AG* ve statistice Spolkového statistického úřadu mezi tzv. *Nebenerwerbs-* a *Kleinbetriebe*)⁸⁹. V prvním čtvrtletí roku 2006 bylo dle informací Spolkového statistického úřadu založeno cca. 120.000 *Ich AG*.

8.4. Podpora malých firem

11.července 2003 stoupl v platnost zákon *Kleinunternehmerförderungsgesetz*⁹⁰ (KFG). Tento zákon je úzce propojen s *Familien AG*. Zákon na podporu malého a středního podnikání měl zakladatelům (tzv. *Existenzgründer*) usnadnit proces založení podniku. Spolková vláda se rozhodla prostřednictvím zákona KFG podporovat malé a střední podniky a zlepšit jejich financování. Zákon se měl především zaměřit na: odbourání přebytečné byrokracie, zlepšení podmínek financování malých a středních podniků.

Familien AG je obdoba moderní formy zaměstnávání *Ich AG*. V případě *Familien AG* jsou zaměstnávání členové rodiny. *Familien AG* je rozšířená forma *Ich AG*, kdy jsou do pracovního procesu zapojeni členové rodiny. V případě *Familien AG* nedochází k navýšení nezdanitelné základní částky, jejíž maximální výše ročního příjmu byla stanovena na 25.000 EUR.

Hartz-II uvedl do praxe další nové formy zaměstnávání, které mají zamezit nelegálnímu zaměstnávání provozovanému především v oblasti domácích služeb (výpomoc v domácnosti). Jedná se o tzv. *Minijob* a *Midijob*.

⁸⁸ data *Bundesagentur für Arbeit*

⁸⁹ zdroj: *www.destatis.de, www.iab.de*

⁹⁰ zdroj: oficiální znění z 31.7.2003, BGBl. I,2003, s. 1550

8.5. *Minijob*

*Minijob*⁹¹ neboli *geringfügige Beschäftigung* (zaměstnání s nízkým příjmem) je oblíbená forma zaměstnání převážně v privátních domácnostech. Často se jedná o výpomoc v domácnosti u privátních osob v následující podobě: vaření, uklízení, hlídání dětí, péče o nemocné osoby či zahradnické práce. Osoba, která přijme *Minijob*, je povinna nahlásit tuto skutečnost jedné z centrálních úřadů: Essen, Cottbus, Gelsenkirchen. Maximální hranice příjmu byla stanovena do výše 400 EUR měsíčně. Výdělek osoby provozující *Minijob* do výše 400 EUR nepodléhá zdanění. Ovšem zaměstnavatel je povinen za svého zaměstnance odvádět společný paušální poplatek na důchodové a nemocenské pojištění ve výši 12 procent. Pokud je *Minijobber* zaměstnán mimo privátní domácnost (např. ve zdravotnictví, v pohostinství atd.), odvádí jeho zaměstnavatel vyšší paušální poplatky stanovené zákonem. Paušální poplatky jsou zaměstnavatelem převedeny na *Deutsche Rentenversicherung Knappschaft – Bahn – See*⁹². Zde jsou jednotlivé dávky rozříděny. V tomto případě zaměstnanec obdrží od svého zaměstnavatele čistou mzdu. V případě, že se zaměstnavatel se svým zaměstnancem dohodne, může si zaměstnanec tyto paušální poplatky platit sám. Potom dostane od zaměstnance hrubou mzdu. Přesto, že zaměstnavatel odvádí za svého zaměstnance zmíněné paušální poplatky, není tento pojištěn na důchod ani pro případ nemoci. Doporučuje se přispívat si na tato pojištění individuálně vlastními příplatky, teprve potom získává osoba nárok na pozdější důchod.

Je možné vykonávat několik *Minijobs*. Ovšem není povoleno provozovat více *Minijobs* u stejného zaměstnavatele. Toto opatření má zamezit rozložení běžného pracovního poměru do více *Minijobs* a vyhnout se povinnosti přispívat do sociálního pojištění. Výdělek ze všech provozovaných *Minijobs* se sčítá a neměl by překročit hranici 400 EUR. Pokud je stanovená hranice překročena, je *Minijobber* povinen přispívat do sociálního pojištění. A to od doby, kdy danou skutečnost zjistila *Minijob – Zentrale* a sdělila ji zaměstnavateli. Hartz-II umožňuje od 1. dubna 2003 vykonávat vedle hlavního pracovního poměru jeden *Minijob* (tzv. 400 – Euro – Job), který nepodléhá povinnosti přispívat do sociálního pojištění. Zaměstnavatel, u kterého osoba vykonává *Minijob*, je ovšem povinen odvádět již zmíněné paušální poplatky. Každý další *Minijob* je započítáván k platu z hlavní pracovní činnosti a podléhá daňové povinnosti a povinnosti přispívat do sociálního pojištění.

Na základě informací, které zveřejnila *Minijob – Zentrale*, bylo v roce 2004 evidováno 7,2 miliónů osob vykonávajících *Minijob*. V roce 2006 se počet snížil na 6,5 miliónů osob.

⁹¹ viz § 8 odst. 1 SGB IV

⁹² zdroj: <http://www.minijob-zentrale.de/>

Moderní forma zaměstnání – Minijob – je v německé terminologii označována dvěma způsoby, které jsou dále rozlišovány. Již jsme definovali první způsob tzv. *geringfügige Beschäftigung*. Druhý způsob je označován jako tzv. *kurzfristige Beschäftigung* (krátkodobé zaměstnání). Při vykonávání *kurzfristige Beschäftigung* nejsou limitovány příjmy. O *kurzfristige Beschäftigung* hovoříme, pokud výkon této pracovní činnosti nepřesáhne dva měsíce (bereme v úvahu alespoň pět pracovních dní v týdnu) nebo celkem padesát pracovních dní (méně než pět pracovních dní v týdnu) v roce. Zaměstnanec pracuje většinou příležitostně, maximálně 18 dní v kuse, jeho průměrný plat se pohybuje kolem 62 EUR na den. Osoba vykonávající *kurzfristige Beschäftigung* nemusí platit příspěvky na sociální pojištění, ale musí odvést paušální daň finančnímu úřadu⁹³.

8.6. *Midijob*

*Midijob*⁹⁴ podobně jako *Minijob* patří do oblasti zaměstnání s nízkými příjmy. Hartz-II označuje *Midijob* též jako tzv. *Niedriglohn – Job*. Pro vykonávání *Midijobs* byla stanovena výše výdělku od 400,01 EUR do 800,00 EUR, přičemž příspěvek na sociální pojištění závisí na výši výdělku.

9. *Drittes Gesetz für moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt – Hartz-III*

Tento v pořadí třetí *Hartzův* zákon vstoupil v platnost k 1.lednu 2004. Zákon byl určen k restrukturalizaci a přestavbě *Bundesanstalt für Arbeit (Arbeitsamt)* na *Bundesagentur für Arbeit (BA)*.

Pro uvedení do problematiky je nutné, definovat si význam a kompetence *Bundesagentur für Arbeit* (dříve *Bundesanstalt für Arbeit*). BA je správní orgán, který je zodpovědný za zprostředkování a podporu práce pracovních příležitostí a též spravuje *Arbeitslosengeld II*. BA představuje „těleso“ veřejného práva s vlastní samosprávou. Sídlí v Norimberku (Bavorsko). BA podléhá právnímu dohledu *Bundesministerium für Arbeit und Soziales* (Spolkové ministerstvo práce a sociálních věcí). V čele tohoto resortu stojí od roku 2005 Franz Müntefering (SPD). Se svými 95.000 (z toho cca. 5.000 pracovníků představuje potenciální nové pracovní síly) zaměstnanci je BA jedním z největších zaměstnavatelů v Německu.

⁹³ zdroj: <http://de.wikipedia.org/wiki/Lohnsteuerpauschalierung>

⁹⁴ viz § 20 SGB IV

Nyní se zaměříme na úkoly a kompetence *Bundesagentur für Arbeit*. Pole působnosti této státní instituce je rozsáhlé.

9.1. Úkoly a kompetence BA zakotvené v *Sozialgesetzbuch III* (SGB III) –

Arbeitsförderung:

- zprostředkování práce
- poradenské služby při hledání nového zaměstnání (poradenství pro zaměstnance i zaměstnavatele)
- poradna pro volbu povolání
- sledování (průzkumy a měření) pracovního trhu
- zkoumání trhu práce a volby povolání
- vyplácení dávek, např.:
 - *Arbeitslosengeld I* – viz *Hartz-IV*
 - *Arbeitslosengeld II* (od 1. ledna 2005), dříve *Arbeitslosenhilfe* – viz *Hartz-IV*
 - *Insolvenzgeld* – pomoc v platební neschopnosti
- dávky na podporu pracovních příležitostí, např.:
 - prostředky na obstarávání práce tzv. *Arbeitsbeschaffungsmaßnahmen*
 - prostředky na úspěšnou adaptaci žadatele o zaměstnání do nové pracovní struktury tzv. *Strukturanpassungsmaßnahmen*
- správa *Personal Service Agentur* (PSA)
 - příspěvek na mzdové náklady tzv. *Lohnkostenzuschuss*
 - příspěvek na „členství“ tzv. *Eingliederungszuschuss* (příspěvky na mzdové náklady pro zaměstnavatele až do výše 50 procent, kteří zaměstnají osoby jinak odkázané na finanční podporu od státu např. ve formě podpory v nezaměstnanosti)
 - pomoc při stěhování (stěhování za prací) tzv. *Mobilitätshilfe*:
Tzv. *Mobilitätshilfen bei Aufnahme einer Beschäftigung* (bezúročná půjčka při stěhování za prací) je definována v § 54 SGB III. Jedná se o finanční bezúročnou pomoc ve výši 1000 EUR na přechodnou dobu, kdy je tato podpora zpětně splatná v deseti splátkách (vždy po dvou měsících). Bezúročná půjčka je poskytnuta, pokud se stěhování za prací koná v rámci dvou let po vstupu do nového zaměstnání a pokud je stěhováno podmíněno tímto novým

pracovním místem, které je mimo rámec pracovního poměru tzv. „pendlerů“, což dále definuje § 121 odst. 4 SGB III „*Tagespendlerbereich*“).

- příspěvek na založení vlastní živnosti tzv. *Existenzgründungszuschuss (Ich AG)* – viz *Hartz-I*
- podpora přípravy na budoucí povolání (praxe)
 - praxe pro výkon budoucího povolání
 - zajištění odborného poradenství
 - praxe v mimopodnikových zařízeních
 - podpora v odborném vzdělávání
 - podpora internátů a ubytovacích zařízení pro učně
- podpora dalšího vzdělávání
 - *Unterhaltsgeld*
 - *Bildungsgutschein* – tzv. „poukaz na vzdělávání“
- dávky na podporu celoročního zaměstnání ve stavebnictví
 - příspěvky na rehabilitaci
- pomoc osobám s tělesným postižením při hledání vhodného povolání
- výplata příspěvků na děti (tzv. *Familienkasse*)
- udělování pracovních povolení

9.2. *Bildungsgutschein* (BGS)

Jedná se o koncept, kdy stát převezme náklady spojené s vyučením a dalším vzděláváním vybrané osoby. BGS je předáván ve formě „vzdělávacích poukázek“. Od roku 2003 je BGS součástí vzdělávacího systému SRN. Skrze tuto písemně potvrzenou poukázku se *Bundesagentur für Arbeit* zavazuje k převzetí nákladů spojených s dalším vzděláváním ve smyslu § 77 SGB III. Poukaz má platnost tři měsíce od doby vydání do chvíle, kdy osoba nastoupí do procesu dalšího vzdělávání. Vhodné vzdělávání si může najít sám držitel poukazu, nebo je mu předem určeno zaměstnavatelem. Poukaz je udělován zprostředkovatelem práce (tedy např. BA) jako tzv. *Kann – Leistung*. Poukaz je udělen osobám, u kterých zprostředkovatel uzná za vhodné, že další vzdělávání jde ve prospěch trvalejšího začlenění nezaměstnaného na pracovní trh. Ovšem je nutné podotknout, že tento poukaz udělit nemusí. Vzhledem ke snižování nákladů na sociální sféru, obdrží BGS jen omezený počet osob. Ten, komu není BGS udělen, má možnost získat alternativní prostředky. Jedná se o finanční prostředky udělené na dobu dvanácti týdnů, tzv. *Trainingsmaßnahmen* (o

přidělení rozhoduje BA na základě různých kritérií nutných pro udělení této podpory). Osoba, která se účastní prostřednictvím BGS zadělovacího kurzu, je oprávněna nadále pobírat *Arbeitslosengeld*. Během procesu dalšího vzdělávání není osoba sociálně potřebná (osoba pobírající různé sociální dávky) pobírající *Arbeitslosengeld I* přeřazena do *Arbeitslosengeld II*. *Arbeitslosengeld I* je nadále vypláceno ještě třicet dní po ukončení kurzu. Kdo má BGS, u této osoby jsou hrazeny veškeré náklady na výuku, učební pomůcky, pracovní oděv, atd. Pokud musí účastník kurzu přespát (přespávat) mimo své bydliště, jsou hrazené též náklady na jízdné a na ubytování. V případě, že pobyt trvá delší časové období, je účastníkovi kurzu uhrazena (jízdné) jednou za měsíc návštěva rodiny.

Tzv. *Unterhaltsgeld* (výživné) je od 1.ledna 2005 dle SGB III nahrazeno tzv. „*Arbeitslosengeld bei beruflicher Weiterbildung*“ ve smyslu § 124 a, §§ 116.

9.3. Struktura Bundesagentur für Arbeit:

V případě BA se jedná o tři úrovněovou strukturu

- centrála
- 10 regionálních ředitelství (do 30.prosince 2003 Zemské pracovní úřady)
 - Bádensko – Virtembersko
 - Bavorsko
 - Berlín – Braniborsko
 - Hesensko
 - Horní Sasko – Brémy
 - Severní Porýní – Vestfálsko
 - Sever (Šlesvicko – Holštýnsko, Hamburk, Meklenbursko – Přední Pomořansko)
 - Porýní – Falc – Sársko
 - Sasko
 - Sasko – Anhaltsko – Durynsko
- 180 *Agentur für Arbeit* (do 30.prosinec 2003 úřady práce)
 - 660 poboček

Některé další úkony jsou vykonávány prostřednictvím organizací spojených s BA:

- Institut für Arbeitsmarkt- und Berufsforschung
- BA – Buldungsinstitut

- BA IT- Systemhaus
- BA – Servicehaus
- Zentrale für Arbeitsvermittlung

9.4. Financování *Bundesagentur für Arbeit*

Financování BA je realizováno z peněžních příspěvků na sociální pojištění. Z těchto příspěvků jsou hrazeny základní úkoly a dávky (ALG, zprostředkování práce, pracovní poradenství). Zbylé náklady jsou hrazeny státem ve smyslu § 363 SGB III.

9.5. Reforma *Bundesagentur für Arbeit* prostřednictvím zákona „*Drittes Gesetz für moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt*“

První a druhý z Hartzových zákonů o zmodernizování služeb na trhu práce se minimálně zabývaly strukturálními změnami v rámci BA. Cílem obou zákonů bylo především apelovat na nezaměstnané a vyvolat v nich pocit „zodpovědnosti“, aby se snažili změnit svoji stávající situaci a snažili se opětovně začlenit do pracovního procesu. Tohoto cíle má být dosaženo pomocí „moderních služeb na trhu práce“, neboť hlavním cílem všech Hartzových zákonů je péče o nezaměstnané a jejich opětovné uplatnění na trhu práce. Díky podpoře soukromých firem zprostředkujících práci a díky zpřísnění podmínek, na základě kterých jsou BA vypláceny různé dávky, měl být trh práce odlehčen. Ovšem tyto snahy se projeví jako nepřínosné.

1. ledna 2004 vstoupil v platnost třetí Hartzův zákon: „*Drittes Gesetz für moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt*“, který přinesl strukturální změny v rámci BA, jež měly BA přetvořit v efektivní „agenturu“.

Obsah Hartz-III týkající se změn v *Bundesagentur für Arbeit*:

- přejmenování *Bundesanstalt für Arbeit* na *Bundesagentur für Arbeit*
- přejmenování služeben na *Zentrale* (centrálu), *Regionaldirektorien* (regionální direktoria) a na *Agenturen für Arbeit* (AA, pracovní agentury)
- samospráva BA:
 - rozpuštění správních výborů regionálních ředitelství
 - samosprávné orgány zůstanou zachovány jen v centrále jako správní rada (tzv. *Verwaltungsrat*) a v pracovních agenturách (zde budou správní výbory tzv. *Verwaltungsausschüsse*)

- správní orgány si mohou pomoci předpisů zajistit právo výhradního souhlasu k určitým rozhodnutím
- rozpočet BA:
 - správní orgány AA již více nesmí podávat návrhy rozpočtu BA
 - návrhy stanoví jen představenstvo na vlastní zodpovědnost
 - zbylé finance určené na výdaje v podobě různých dávek, které nebyly vydány, si může AA ponechat a přidat do rozpočtu na příští rok (úspory AA)
 - vyrovnávání rozpočtů mezi pracovními agenturami již není možné
- řízení BA:
 - řízení BA bude probíhat dle předem dohodnutých cílů (spolupráce BA a spolkové vlády, pravidelné konzultace nejvyšších představitelů)
- BA nesmí při zpracování dat využít žádné třetí společnosti (př. Call – centra)
- tzv. *Vorprüfungsamt* BA jsou od 1.ledna 2004 zrušeny
- boj proti ilegálnímu zaměstnávání osob a zneužívání poskytovaných dávek:
 - ilegální práce („práce na černo“, pokud bude odhalena) bude na místě kontrolována pracovníky celní správy
 - pronásledování osob, které zneužívají dávky, bude nadále ponecháno v kompetenci BA

V čele BA stál od roku 1952 do roku 2002 prezident (1952-1957 Julius Scheuble, 1957-1968 Anton Sabel, 1968-1984 Josef Stingl, 1984-1993 Heinrich Franke, 1993-2002 Bernhard Jagoda). Na základě reformy BA z roku 2002 byla pozice prezidenta nahrazena tříčlenným představenstvem.

Představenstvo od roku 2002 do roku 2004 vedli: Florian Gerster (předseda představenstva), Frank – Jürgen Weise (správa financí), Heinrich Alt (operativní úlohy). Od roku 2004 je předsedou představenstva Frank – Jürgen Weise, správu financí řídí Raimund Becker a operativní úkoly zůstaly nadále v kompetenci Heinricha Alta.⁹⁵

V souvislosti s Hartz-III došlo z hlediska právního jazyka ke zjednodušení SGB III (přesnější formulace), které mají posloužit mimo jiné k urychlení správního procesu BA.

⁹⁵ „Drittes Gesetz über moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt“ byl zpracován dle informací poskytnutých od *Bundesagentur für Arbeit*, *Hartz – Bericht* a na základě encyklopedických informací ze zdroje: <http://de.wikipedia.org/wiki/Arbeitsagentur>

10. *Viertes Gesetz für moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt – Hartz-IV*⁹⁶

Pro přesné vytyčení čtvrtého Hartzova zákona je nutné vysvětlit následující pojmy: *Arbeitslosenhilfe* (pomoc v nezaměstnanosti), *Arbeitslosengeld* (podpora v nezaměstnanosti), *Sozialhilfe* (sociální pomoc).

10.1. *Arbeitslosenhilfe – pomoc v nezaměstnanosti*

Jednalo se o státní sociální dávku, která byla financována z daní. Její vyplácení bylo v kompetenci *Bundesagentur für Arbeit*. Nárok na pomoc v nezaměstnanosti měl ten, kdo byl chudý (potřebný), nezaměstnaný. Dále osoba, která byla k dispozici pracovní agentuře, včas se nahlásila na úřadě práce a neměla nárok na podporu v nezaměstnanosti (*Arbeitslosengeld*).

Principiálně byl nárok na pomoc v nezaměstnanosti časově neomezen. Nárok na tuto dávku byl povolen na dobu tzv. „schválených období“ (*Bewilligungsabschnitte*) – ve výši jednoho roku. To znamenalo, že po uplynutí jednoho kalendářního roku, musel být vznesen nový požadavek na vyplácení pomoci v nezaměstnanosti. Při každém novém vznesení požadavku byly nově přezkoumány podmínky pro udělení *Arbeitslosenhilfe* (ALH).

Výše ALH byla několikrát v průběhu posledních let snížena. Na základě posledních změn obnášela tato částka 53 procent popř. 57 procent tzv. výkonnostní mzdy. Vyšší sazbu (57 procent) obdrželi nezaměstnaní v případě, že ona nebo její manžel/partner, měl/a dítě.

Pomoc v nezaměstnanosti nepodléhá zdanění. Osoba pobírající ALH směla vykonávat jedno nebo více vedlejších zaměstnání. Celková pracovní doba během týdne nesměla přesáhnout stanovenou hranici patnácti hodinové pracovní doby (v případě vlastní obchodní aktivity osmnáct hodin). Existovala tzv. „měsíční nezdanitelná položka“ ve výši 165 EUR. V případě, že vedlejší výdělek přesahoval výši této nezdanitelné položky, byla ona přesahující částka stržena z pomoci v nezaměstnanosti.

Výplaty ALH probíhaly v bezhotovostním platebním styku a se zpětnou platností, tzn. na konci měsíce. Ve výjimečných případech bylo možné vyplatit dávku v hotovosti.

10.2. *Arbeitslosengeld (ALG, ALG I) – podpora v nezaměstnanosti*

Podpora v nezaměstnanosti je finanční dávka čerpaná z pojištění pro případ nezaměstnanosti (*Arbeitslosenversicherung*). Tato dávka je vyplácena od okamžiku, kdy se

⁹⁶ „*Viertes Gesetz für moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt*“ byl zpracován dle informací poskytnutých od *Bundesagentur für Arbeit, Hartz – Bericht* a na základě encyklopedických informací ze zdroje: <http://de.wikipedia.org/wiki/Arbeitslosengeld>

pracující stane nezaměstnaným (§116 SGB III). Nárok na ALG I mají nezaměstnaní, kteří se „včas“ nahlásili pracovní agentuře jako nezaměstnané osoby a splnili tzv. „čekatelskou dobu“ (ta je splněna dle § 123 SGB III, když byla osoba dva roky před počátkem nezaměstnanosti tři sta šedesát dní ve smluvním pracovním poměru, tudíž musela odvádět povinné příspěvky). Tzv. „nahlašovací povinnost při ztrátě zaměstnání“ mají zaměstnanci, kteří by mohli přijít o zaměstnání a výhledově je jim známo, že by tato skutečnost mohla nastat. Je jejich povinností toto oznámit pracovní agentuře nejpozději tři měsíce před ukončením pracovního vztahu. Pracovní agentuře je tedy umožněno hledat pro tyto osoby nová pracovní místa ještě v době, kdy jsou řádně zaměstnané. Jejich přechod na nové pracovní místo poté probíhá plynule (v případě, že se najde vhodné pracovní místo), aniž by se propuštěný pracovník stal nezaměstnaným. Pokud se nezaměstnaný neohlásí v určené době v pracovní agentuře, snižuje se mu výše dávky ALG I:

- vypočítaná výše podpory do 400 EUR → - 7 EUR /za den
- výše podpory do 700 EUR → - 35 EUR /za den
- výše podpory nad 700 EUR → - 50 EUR /za den

Nezaměstnaní, kteří dovršili 65. rok života, nemají od začátku následujícího měsíce žádný nárok na ALG I.

Od 1.února 2006 byla určena maximální doba pro pobírání ALG I na dva roky. Výše ALG I činí 60 procent z poslední pobírané čisté mzdy. Nezaměstnaní s dětmi pobírají 67 procent.

Nezaměstnaný mající nárok na ALG I má možnost uplatnit nárok na tzv. „Überbrückungsgeld (ÜG)“ a na tzv. „Existenzgründungszuschuss (EZ)“ – viz Hartz-II. V případě ÜG se jedná o státní peněžitou dotaci na založení „vlastní živnosti“. Tato dotace má posoužit osobám, které se rozhodli skoncovat s nezaměstnaností nebo se jí chtějí vyhnout tím, že si založí vlastní živnost. ÜG vyplácí *Agentur für Arbeit* (§ 57 SGB III). Tuto dotaci lze obdržet po dobu šesti měsíců. Její výše se komplikovaně vypočítává vždy individuálně pro potencionálního žadatele na základě výše jeho podpory v nezaměstnanosti a na základě poplatků odváděných na sociální pojištění, tudíž výše ÜG se mění.

10.3. Sozialhilfe (SH) – sociální pomoc

Sociální pomoc je veřejné poskytnutí pomoci, na které mají nárok „potřebné osoby“. Osobám pobírajícím tuto dávku umožňuje důstojný život. Sociální pomoc může být poskytnuta ve finanční, věcné podobě nebo jako služba. Pomoc je poskytnuta dle potřebnosti.

Bere se úvahu celá domácnost bez ohledu na to, zda společníci v domácnosti jsou či nejsou v příbuzenském vztahu (ale i přesto se zkoumá nárok osoby jako jednotlivce). Pro každodenní potřebu je vypočítaná tzv. položka. Položka nutná pro základní zaopatření se vypočítává dle přibližných měsíčních výdajů na potraviny, oblečení, bydlení. Dále výdaje na lékařskou péči (léčiva), poštu, telefon, vzdělání a na náklady spojené s volným časem (pohoštění, ubytování, doprava) atd. Výše položky tzv. *Regelsatz* byla stanovena 1.ledna 2006 na 345 EUR na celém území Spolkové republiky Německo.

Na základě zákona Hartz-IV, který vstoupil v platnost 1.ledna 2005, došlo ke sloučení sociální pomoci a pomoci v nezaměstnanosti do *Arbeitslosengeld II* (viz dále). Vzhledem k těmto změnám, měli právo pobírat sociální pomoc pouze osoby, které jsou v dočasné neschopnosti (dostatečně se finančně zajistit), které odešly do předčasného důchodu s nízkým důchodem. Dále jedinci dlouhodobě nemocní a děti s nutnou pečovatelskou péčí, jejichž rodiče sami sociální pomoc nepobírají (nepotřebují).

10.4. Arbeitslosengeld II (ALG II) – podpora v nezaměstnanosti II

ALG II je finanční dávka pro práceschopné občany, kteří jsou momentálně „potřební“. Hartz-IV v praxi zrušil rozdíl mezi práceschopnými příjemci sociální pomoci a nezaměstnanými. ALG II je základní sociální dávka pro výdělečně schopné občany, kteří si z vlastních prostředků nemohou zajistit nutnou „obživu“.

Nárok na ALG II vzniká nejpozději po ukončení pobírání dávky ALG I. Označení ALG II je nepřesné, neboť tento název budí dojem, že nezaměstnaný dostává druhou dávku podpory v nezaměstnanosti. ALG II odstranil současné pobírání pomoci v nezaměstnanosti a sociální pomoci. Pomoc v nezaměstnanosti (ALH) v některých situacích nezaručila pro jejího příjemce existenční minimum, a proto musela být dodatečně k této dávce vyplácena sociální pomoc (SH).

Správa a výplata ALG II patří do kompetence *Agentur für Arbeit*. I čtvrtý *Hartzův* zákon má jasný cíl – zařadit nezaměstnaného zpět do pracovního procesu, nebo dotyčnému možnost založení vlastní živnosti pomocí (*Existenzgründung*). V souvislosti s Hartz-IV je nutné zmínit tzv. „*I – Euro – Job*“.

10.5. I – Euro – Job

I – Euro – Job je pracovní příležitost ve smyslu § 16 odst. 3 SGB III. Pro práceschopné avšak potřebné osoby, kteří nemohou najít práci, mají být vytvořeny pracovní příležitosti. Pracovní příležitosti jsou vytvořeny především v oblastech veřejného zájmu. Osoby

vykonávající *I – Euro – Job* obdrží k ALG II přiměřené finanční ohodnocení za odvedenou práci. Jedná se většinou o sociální pomoc, činnost, za kterou pracovník neobdrží standardní plat, nýbrž přiměřenou odměnu za odvedenou práci. I během tohoto zaměstnání je nadále vypláceno ALG II. Výše odměny není uzákoněna, ale bývalý ministr hospodářství Wolfgang Clement vymezil ohodnocení ve výši 1 – 2 EUR za hodinu. Touto cestou má být zajištěn osobám pobírajícím ALG II příjem, který není započítáván do ALG II.

I – Euro – Job jsou na jedné straně takové druhy práce, kterou by nebylo možné bez těchto „levných“ pracovníků vykonat. Na druhé straně mají tato zaměstnání posloužit k tomu, aby si dlouhodobě nezaměstnané osoby navykly na pevný každodenní pracovní rytmus.

I – Euro – Job je zaměstnání na částečný pracovní úvazek (20 – 30 hod./týdně) po dobu 6 – 9 měsíců. Zavedením *I – Euro – Job* má být oslovena skupina dlouhodobě nezaměstnaných osob, které mají problém najít práci. Kdo odmítne tuto pracovní nabídku bez udání podstatného důvodu, tomu bude dávka ALG II snížena o 30 procent po dobu 3 měsíců, mladým nezaměstnaným pod věkovou hranici 25 let bude ALG II sníženo o 100 procent. V tomto případě mohou být poskytnuty na požádání jen věcné dávky (př. potravinové lístky). V podstatě může osoba – *I – Euro – Jobber* vykonávat jakoukoliv legální činnost, která není v rozporu s dobrými mravy. Tyto práce zajišťují městští zprostředkovatelé služeb, všeobecně prospěšné organizace. Nejčastěji se *I – Euro – Jobber* uplatní jako pomocná síla v mateřské škole, v zahradnictví, jako pomocní pracovníci při úklidu města, dále jako pečovatelé o seniory a jako pomocníci ve zdravotnictví. Dle průzkumu Spolkového statistického úřadu bylo v květnu 2006 evidováno 290.000 osob pracujících na pozici *I – Euro – Jobber*. Přibližně polovina těchto prací je nabídnuta v nových spolkových zemích, kde je stále vysoký počet dlouhodobě nezaměstnaných.

Odborníci na jedné straně kritizují *I – Euro – Job*, protože *I – Euro – Jobber* není dle § 16 odst. 2 SGB III brán jako nezaměstnaný. Proto dochází ke zkreslení údajů *Bundesagentur für Arbeit*. Na druhé straně nebere tento pracovník místo kvalifikované osobě a tato práce mu pomáhá se opětovně zapojit do pracovního procesu. Měsíčně pracuje maximálně sto hodin, tudíž si vydělá max. 100 – 200EUR, což při pobírání ALG II zlepšuje jeho životní úroveň.

Bundestag dále schválil (17.února 2006⁹⁷), že nezaměstnaní pobírající ALG II bydlící u rodičů obdrží jen 80 procent ALG II (276EUR). Jak již bylo zmíněno, od 1. července 2006 je výše ALG II na celém území SRN 345 €. Od 1.srpna 2006 navíc platí tzv.

⁹⁷ zdroj: <http://www.bundesregierung.de>

Optimierungsgesetz, který zpřísnuje podmínky pro vyplácení ALG II. Pokud dojde dvakrát k porušení povinnosti ze strany osoby pobírající ALG II, bude jí zkrácena dávka ALG II o 60 procent. Po třetím odmítnutí práce bez udání průkazného důvodu během roku, bude dávka ALG II kompletně zrušena.

Pro osoby pobírající ALG II jsou pevně stanovené velikosti přiměřeného bydlení: 1 osoba do 50m², 2 osoby do 60m² (nebo 2 pokoje), 3 osoby do 75m² (3 pokoje), 4 osoby do 90m² (4 pokoje) a s další osobou se připočítává 10m² (nebo 1 pokoj). Mimo velikosti bydlení je kladen důraz i na přiměřené nájemné (př. Berlín): 1 osoba – 360 EUR, 2 osoby – 444 EUR, 3 osoby – 542 EUR, 4 osoby – 619 EUR, 5 osob – 705 EUR a na každou další osobu se počítá 150 EUR⁹⁸. Pro udělení ALG II je kladen velký důraz na majetek osob žijících v domácnosti či v tzv. společenství.

Správu ALG II má na starosti *Agentur für Arbeit*. Ovšem při politických diskuzích došlo mezi vládní koalicí (SPD a Strana zelených) a opozicí k neshodám. Opozice požadovala, aby byly o osoby pobírající ALG II odpovědny výlučně obce. Navrhovaný koncept byl do praxe uveden pod názvem *Optionsmodell*.

Optionsmodell je koncepční kompromis mezi návrhem vládní koalice a opozice, kdy opozice žádala již zmíněnou výlučnou kompetenci obcí v celém Německu. Opozice doufala v konkurenci mezi obcemi, která měla vést k lepším výsledkům. Tento model byl uveden v praxi v roce 2005. Jeho platnost byla prozatím stanovena na 6 let. Model spočívá v dělení pravomocí mezi AA a obcí. AA má vyplácet ALG II, obec přispívá osobám pobírající tuto dávku na bydlení, energie a obstarává další služby (př. péče o děti). Kompromis ovšem umožnil obcím, aby samy provozovaly zprostředkování osob a spravovaly i rozdělování ALG II. Pokud tyto povinnosti obce příliš zatíží, převážně z hlediska složité administrativy, mohou tyto obce vrátit veškeré pravomoci zpět státu (AA). Veškeré s tím spojené finanční náklady nese stát. Celkem šedesát devět okresů a obcí v Německu získalo možnost převzít „péči“ o nezaměstnané. Spolkové země Berlín, Hamburk a Brémy tento model odmítly.

Hartzův čtvrtý zákon je neustále diskutován na politické úrovni a v médiích. Jeho význam a přínos se projeví zřejmě až s větším časovým odstupem.

11. Shrnutí: Rozsáhlá reforma trhu práce prostřednictvím Hartz-I-IV

Hartzovy zákony představují rozsáhlou reformu pracovního trhu v Německu. Od svolání Hartzovy komise v roce 2002 došlo k mnohým změnám, které do praxe uvedla

⁹⁸ Hartz – Bericht I - III

spolková vláda pod vedením spolkového kancléře Gerharda Schrödera. Celková koncepce reformy má podstatný význam pro další vývoj německého sociálního státu, jehož budoucnost závisí především na schopnosti přizpůsobit se aktuálnímu a budoucímu společenskému vývoji. Koaliční smlouva obou politických stran byla formulována ve smyslu: „*Wir wollen mehr Menschen die Chance auf Arbeit geben.*“ Plánované reformy, prostředky a nové nástroje aktivní politiky zaměstnanosti směřovaly k plánovaným změnám. Změny měly přetvořit „rigidní správu nezaměstnanosti“ na rychlé, efektivní a účinné zprostředkování nového zaměstnání a zapojit do pracovního procesu nezaměstnané, kteří jsou hlavními představiteli aplikovaných reform.

Spolkové ministerstvo práce a sociálních věcí⁹⁹ zveřejnilo 1. února 2006 oficiální odbornou zprávu spolkové vlády *Bericht 2005 der Bundesregierung zur Wirksamkeit moderner Dienstleistungen am Arbeitsmarkt (Evaluation zu den Hartz – Gesetzen I bis III)*, jež byla předložena *Bundestagu*. Tím splnila spolková vláda závazek předložení hodnotící zprávy, k jejíž sepsání se spolková vláda zavázala dle rozhodnutí parlamentu 14. listopadu 2002¹⁰⁰. Zpráva shrnuje pozitiva a negativa moderních služeb na trhu práce ve Spolkové republice Německo¹⁰¹. Posudek byl vydán v lednu 2006.

Ve zprávě se hovoří především o zákonech Hartz-I-III, přičemž zákon Hartz-IV je zmíněn pouze okrajově. Podrobná zpráva o Hartz-IV by měla být oficiálně předložena do konce roku 2006. Zpráva je členěna do několika bodů:

1. Reforma a přestavba *Bundesagentur für Arbeit* (Hartz-III)

Přestavba původní *Bundesanstalt für Arbeit* do podoby moderního poskytovatele služeb na trhu práce tvořila centrální element *Hartzových* reform. Od reformy BA se odvíjela aplikace nových instrumentů aktivní politiky pracovního trhu.

Dosavadní výsledky potvrzují, že BA zvýšila efektivitu, účinnost a „průhlednost“ svého pracovního procesu. Výrazné zlepšení bylo zaznamenáno v procesu komunikace se zákazníkem, kdy veškerá komunikace probíhá na základě předem dohodnutých rozhovorů, přičemž je kladen důraz na maximální efektivní využití času, který věnuje zaměstnanec BA zákazníkovi (např. nezaměstnanému). Zavedení nového řídicího systému, systematických kontrol a zřízení zákaznických center k tomuto zlepšení významně přispělo.

⁹⁹ Bundesministerium für Arbeit und Soziales (Spolkový ministr práce a sociálních věcí: Franz Müntefering)

¹⁰⁰ Bundesministerium für Arbeit und Soziales: Die Wirksamkeit moderner Dienstleistungen am Arbeitsmarkt, Januar 2006. S. 2

¹⁰¹ Bundesministerium für Arbeit und Soziales: Die Wirksamkeit moderner Dienstleistungen am Arbeitsmarkt, Januar 2006, dostupné na: <http://www.bmas.bund.de/BMAS/Redaktion/Pdf/Publikationen/hartz-evaluation-erlaeuterungen,property=pdf,bereich=bmas,sprache=de,rwb=true.pdf>

Celková restrukturalizace BA byla ohodnocena velmi pozitivně.

2. Ich AG a Überbrückungsgeld (Hartz-II)

Oba nástroje aktivní politiky zaměstnanosti jsou hodnoceni příznivě. Zvýšily šanci nezaměstnaných osob, aby se zbavily nezaměstnanosti. V roce 2004 došlo k založení 350.000 nových živností, které byly podporovány BA. Ve 48 procentech se jednalo o ExGZ (Ich AG)¹⁰². Ich AG se projevilo jako přínosné pro osoby s nižší kvalifikací, které se prostřednictvím finanční podpory mohly osamostatnit a uplatnit na trhu služeb. Proto je Ich AG více využíváno dlouhodobě nezaměstnanými (větší podíl méně kvalifikovaných osob) a ženami (průměrně nižší příjmy).

Kritizováno je nedostatečné poradenství BA pro osoby, které se rozhodly využít zmíněných nových instrumentů trhu práce.

Spojení *Überbrückungsgeld* a *Existenzgründungszuschuss* do *Gründungszuschuss* by mělo využít pozitivních stránek obou finančních dotací, snížit náklady a vyloučit osoby, které se snaží pouze čerpat finanční dávky od BA.

3. Minijobs a Midijobs (Hartz-II)

Zpráva hodnotí *Minijobs* a *Midijobs* jako úspěšné prostředky na trhu práce, které přispěly k zefektivnění trhu práce. Oba prostředky pomohly výrazně snížit počet nelegálně zaměstnaných osob (ve službách). Na druhé straně nebylo pro nezaměstnaného vytvořeno nové zaměstnání, prostřednictvím kterého by přispíval do sociálního pojištění (a byl sociálně pojištěn).

4. Zeitarbeit (Hartz-I)

Stručně zhodnocený proces mezi nezaměstnaným (zaměstnancem), zaměstnavatelem (zprostředkovatelem) a vypůjčovatelem (zákazníkem) byl odborníky ohodnocen jako přínosný pro nezaměstnané, kteří v době, kdy nejsou „zapůjčeni“ zákaznickou firmou, podstupují školicí procesy a další vzdělávání.

5. Personal Service Agentur (Hartz-I)

Zřízení PSA čelí negativní kritice, neboť není hodnoceno jako úspěšný projekt na zlepšení šancí nezaměstnaných na opětovnou integraci do pracovního procesu. Úspěšnost PSA v integraci osob na pracovní trh se liší region od regionu. Od 1.června 2005 již nejsou pracovní agentury povinny zřizovat PSA.

¹⁰² Bundesministerium für Arbeit und Soziales: Die Wirksamkeit moderner Dienstleistungen am Arbeitsmarkt, Januar 2006. S. 4

6. Podpora prostřednictvím dalšího vzdělávání – *Bildungsgutschein* (BG)

Aby nezaměstnaný získal BG, musí existovat pozitivní prognóza, která by měla podložit, že udělením BG bude zvýšena žadatelova šance získat zaměstnání. Počet osob, které obdrží BG je relativně nízký. Toto tvrzení není doloženo oficiálními čísly.

7. *Eingliederungszuschüsse* (EGZ)

EGZ patří mezi neúspěšnější a nejdůležitější instrumenty pracovního trhu. Zkoumání prokázalo, že osoby podporované EGZ snadněji našli zaměstnání.

12. Závěr

Hartzovy reformy vyžadují delší časové období, aby prokázaly svoji účinnost na trhu práce. Reforma trhu práce, pro kterou se rozhodla červeno – zelená koalice, byla nevyhnutelná. Jedná se o reformní snahy druhého vládního období červeno – zelené koalice. Důvod, proč jsem si zvolila toto téma, byly předčasné parlamentní volby, které vyhrála velká koalice SPD a CDU/CSU. Období červeno – zelené koalice bylo tímto ukončeno a odborníci mohli začít hodnotit toto ukončené období.

Reformy trhu práce jsou úzce spojeny se sociálním státem, proto tvoří práce dva oddíly – sociální stát a reformy trhu práce *Hartz-I – IV*. Po odstoupení červeno zelené koalice jsem se zaměřila na reformy na trhu práce, které tyto politické strany za dobu své vlády provedly. První část je zaměřena na sociální stát. Tato část byla vytvořena na základě odborných komentářů Mangoldta, Düriga a Maunze. Prostřednictvím jejich odborných komentářů základního zákona byla sepsána definice sociálního státu.

Druhá část práce je věnována jednotlivým zákonům *Hartz-I – IV*. Pro vytvoření bylo nutné zaměřit se na obsah každého zákona a vybrat nejpodstatnější změny a definovat nové pojmy, které ten či onen zákon přinesl. Zákony byly sepsány dle informací zveřejněných Spolkovým ministerstvem práce a sociálních věcí – *Hartz – Bericht I – III* a prostřednictvím

Sozialgesetzbuch (vybrané zákony). Reformy měly dalekosáhlý dopad na celý německý sociální systém a sociální stát.

Aby práce působila komplexně, byla vložena část o nezaměstnanosti. Dále je nastíněna problematika zatěžování sociálního systému (vysokými výdaji) a vliv nepříznivého demografického vývoje.

Při bližším zkoumání dané problematiky, jsem došla k názoru, že ačkoliv se Německo nachází v situaci již šestnáct let vzdálené od samotného sjednocení obou německých států, finanční výdaje a investice do celkové restrukturalizace po sjednocení Německa a investice do sociálního státu jsou i nadále aktuální. Sjednocení Německa bylo finančně náročné. Mnoho lidí z nových spolkových zemí přišlo v době přechodu státních podniků do správy *Treuhandanstalt*¹⁰³ o práci.

Praktická politika německé vlády byla v průběhu posledních let silně ovlivněna vývojem hospodářské konjunktury. Počet nezaměstnaných dosáhl na počátku roku 2005 hranice pěti miliónů nezaměstnaných. Tato skutečnost byla dalším podnětem, který mě vedl k bližšímu zkoumání problematiky trhu práce ve Spolkové republice Německo a vývoje sociálního státu.

Svoji bakalářskou práci jsem se snažila pojmout systematicky a kladla jsem důraz na logickou výstavbu práce.

¹⁰³ *Treuhandanstalt* – byl orgán speciálně vytvořen pro přestavbu, privatizaci, modernizaci a zefektivnění státních podniků bývalé NDR; orgán měl připravit podniky tak, aby byly konkurence schopné v sociálně tržním hospodářství;

ABELSHAUSER, W. *Deutsche Wirtschaftsgeschichte seit 1945*. Bonn: Lizenzausgabe für die Bundeszentrale für politische Bildung, 2005. 527 s. ISBN 3-89331-571-3. s. 353, 449.

13. Resümee

Im folgenden Text möchte ich über meine Arbeit berichten. Vor allem geht es mir darum, den Inhalt in einer übersichtlichen Zusammenfassung mit einem logischen Aufbau zu erörtern.

Die hohe Arbeitslosenquote macht jede Regierung unruhig. In einer hochentwickelten Wirtschaft ist die Arbeitslosigkeit eine unerwünschte Entwicklung. In der Bundesrepublik Deutschland kämpft man schon lange gegen die anhaltende Arbeitslosigkeit, die das Wachstum der Wirtschaft verlangsamt und den Staat viel Geld kostet. Es ist kein Trend der letzten Jahre. Da ich mich für die Entwicklung in Deutschland interessiere, habe ich mich für das Thema „Hartz I – IV – die modernen Dienstleistungen am Arbeitsmarkt“ entschieden. Von Anfang an wurde mir klar, dass ich ein schwieriges und umfangreiches Thema gewählt habe. Trotz allem habe ich mich von diesem Thema nicht abhalten lassen. Der entscheidende Impuls, der mich zu dieser Problematik gebracht hat, ist schon immer mein Interesse für die politische und wirtschaftliche Entwicklung des deutschen Staates seit dem 19. Jahrhundert gewesen. Am Anfang habe ich die wichtigsten Ideen, die ich in der Arbeit erörtern wollte, sammeln müssen. Das war wahrscheinlich der schwierigste Punkt. An dieser Stelle habe ich ziemliche Probleme mit der Formulierung von verschiedenen Fragen zum Thema „Problematik am Arbeitsmarkt in Deutschland“ gehabt. Dieses Thema ist hoch interessant, umfangreich, kompliziert und trotzdem so wichtig für jeden Staat. Beim Sammeln von verschiedenen Materialien und zur Verfügung stehenden Fachliteratur habe ich auf ein weiteres Problem gestoßen. In der Tschechischen Republik gibt es keine Fachliteratur zu diesem Thema. Deswegen ist der Besuch der Bundeszentrale für politische Bildung in Berlin eine Notwendigkeit gewesen. Ich musste mir viele verschiedene Berichte der Hartz – Kommission besorgen, um mir eine objektive Meinung über die durchgeführten Reformen zu machen. Es war mir klar, dass ich nicht gleich über einzelne Reformen schreiben kann.

Meiner Meinung nach war es wichtig, die Ursachen für die Einführung von Hartz – Reformen zu nennen und die Maßnahmen zur Effektivierung des deutschen Arbeitsmarktes zu beschreiben.

Die BRD ist ein Sozialsaat. Diese Behauptung ist im Grundgesetz fest verankert. Davon bin ich die ganze Zeit ausgegangen. Für mich war es wichtig, die Idee eines sozialen Staates zu verstehen. Deswegen habe ich mir folgende Fragen gestellt: Was ist ein Sozialsaat? Welche Aufgaben und Verpflichtungen hat der Sozialstaat den Bürgern gegenüber?

In Deutschland gibt es Bundesministerium für Arbeit und Soziales, dass sich mit dieser Thematik täglich auseinander setzen muss. Seit 2005 hat dieses Resort einen neuen Bundesminister – Herrn Franz Müntefering. Da sich die Sozialpolitik mit verschiedenen gesellschaftlichen Problemen beschäftigt, habe ich mir daraus ein großes Thema – die Arbeitslosigkeit – herausgesucht.

Im Buch von Gerhard Wilke „Arbeitslosigkeit. Diagnosen und Therapien.“ habe ich das Wesentliche über die Wirkung der hohen Arbeitslosenquote auf die deutsche Gesellschaft erfahren. Die Entwicklung der Arbeitslosigkeit hat mich weiter zu den Hartz – Reformen geführt. Das war die Ausgangsposition für gründliche Analyse der rot – grünen Regierung, die mich aus der wissenschaftlichen Sicht am meisten interessiert hat.

Gerhard Schröder hat an der Spitze der SPD den Posten des Bundeskanzlers gewonnen. Damit hat eine neue politische Periode in der Bundesrepublik Deutschland begonnen.

Die rot – grüne Regierung musste sich klar seine Ziele stellen und sich mit der Lage des Staates auseinander setzen.

Im zweiten Teil meiner Arbeit versuche ich, die Hauptidee der Hartz – Reformen zu schildern. Ich berichte dann über jedes einzelne Hartzgesetz.

Im Laufe der Zeit wird man „die modernen Dienstleistungen am Arbeitsmarkt“ wahrscheinlich besser beurteilen können. Die einen Wissenschaftler finden sie positiv und hilfsbereit zur Effektivierung vom Arbeitsmarkt, die anderen behaupten, dass die Hartzgesetze zu nichts getaugt haben. Eine Sache ist aber doch gelungen. Die Menschen sind jetzt aktiv geworden. Es ist ihnen bewusst, dass wenn sie die Arbeitslosigkeit loslassen wollen, müssen sie Interesse, gute Wille und Mühe zeigen. Die Politiker bemühen sich jetzt um niedrigere Aufwendungen für den Sozialstaat. Der Weg der Kürzungen und der Steuererhöhung wurde schon eingeleitet. Nun tragen die Verantwortung für weitere politische Entwicklung die beiden großen Parteien – SPD und CDU/CSU. Nun müssen wir abwarten, ob es ihnen gelingt, die Arbeitslosenquote zu senken und die Konjunktur der deutschen Wirtschaft „aufzuwecken“.

Gerhard Schröder hat den „schlafenden“ Arbeitsmarkt geweckt und den Sozialstaat in Richtung neues und modernes Deutschland bewegt. Nun bleibt uns noch eine Frage übrig: Retten die Hartzgesetze die Lage am Arbeitsmarkt? Die Antwort liegt vor uns. Man liest darüber in Zeitungen, man führt darüber Diskussionen mit den Politikern. Das objektive Beurteilen liegt einfach bei demjenigen, der sich mit der Arbeitslosigkeit in Deutschland auseinandersetzen musste. In wie weit haben ihm die Restrukturalisierung des Arbeitsmarkts und die modernen Dienstleistungen geholfen? Das bleibt nach wie vor geheim.

Beim Schreiben habe ich einen großen Wert auf den Aufbau, logische Struktur und Qualität von Informationen gelegt. Es war mir wichtig, eine Arbeit zu schreiben, die über die Situation am deutschen Arbeitsmarkt (im Zusammenhang mit dem Sozialstaat, mit der Sozialpolitik und mit der politischen Entwicklung) aussagefähig ist.

14. Seznam použité literatury, internetových odkazů a ostatních použitých zdrojů

ABELSHAUSER, W. *Deutsche Wirtschaftsgeschichte seit 1945*. (vydání neuvedeno). Bonn: Lizenzausgabe für die Bundeszentrale für politische Bildung, 2005. 527 s. ISBN 3-89331-571-3

ADAM, H. *Wirtschaftspolitik und Regierungssystem der Bundesrepublik Deutschland. Eine Einführung*. Opladen: Leske+Budrich, 1995. 279 s. ISBN 3-8100-1502-4

BERGER, R. *SPD und Grüne. Eine vergleichende Studie ihrer kommunalen Politik: sozialstrukturelle Basis – programmatische Ziele – Verhältnis zueinander*. Opladen: Westdeutscher Verlag GmbH, 1995. 455 s. ISBN 3-531-12672-5.

FISCHER, J. *Für einen neuen Gesellschaftsvertrag. Eine politische Antwort auf die globale Revolution*. 1. vyd. Köln: Verlag Kiepenheuer & Witsch, 1998. ISBN 3-462-02569-4

FRANZ, W. *Der Arbeitsmarkt. Eine ökonomische Analyse*. Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: BI – Taschenbuch – Verl., 1993 (Meyers Forum; Bd. 17). 127 s. ISBN 3-411-10321-3.

HARTZ, P. *Job revolution. Nove trendy ve světě práce*. Přeložili Senohrábek, J., Pondělíček, J., 1. vyd. Praha: Management Press, 2003. 176 s. ISBN 80-7261-067-8.

HESSE, J. J., ELLWEIN, T. *Das Regierungssystem der Bundesrepublik Deutschland*. 9.vyd. Berlin: De Gruyter Rechtswissenschaften Verlags-GmbH, 2004. 575 s. ISBN 3-89949-112-2.

KAUFMANN, F.-X. *Varianten des Wohlfahrtsstaats. Der deutsche Sozialstaat im internationalen Vergleich*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 2003. 328 s. ISBN 3-518-12301-7.

LEHMANN, H.G. *Deutschland – Chronik 1945 bis 2000*. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2002. 641 s. ISBN 3-89331-473-3.

MANGOLDT, H. v. *Das Bonner Grundgesetz*. München: Verlag Franz Valen GmbH, 2000.

METZLER, G. *Der deutsche Sozialstaat. Vom bismarckschen Erfolgsmodell zum Pflegefall*. Stuttgart/München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2003. 268 s. ISBN 3-421-05489-4.

MAUNZ, T., DÜRIG, G. *Grundgesetz. Kommentar*. München: Verlag C. H. BECK, 2001.

NEUMANN, L. F., SCHAPER, K. *Die Sozialordnung der Bundesrepublik Deutschland*. 4.vyd. Frankfurt am Main, New York: Campus Verlag, 1998. 336 s. ISBN 3-593-35967-7.

OPIELKA, M. *Sozialpolitik. Grundlagen und vergleichende Perspektiven*. Reinbeck bei Hamburg: Rowohlt Verlag GmbH, 2004. 336 s. ISBN 3-499-55662-6.

PILZ, F., ORTWEIN, H. *Das politische System Deutschlands. Systemintegrierende Einführung in das Regierungs-, Wirtschafts- und Sozialsystem*. 2. vyd. München, Wien: Oldenburg, 1997. 407 s. ISBN 3-486-24226-1.

PILZ, F. *Der Sozialstaat. Ausbau – Kontroverse – Umbau.* Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2004. 285 s. ISBN 3-89331-559-4.

POLLERT, A. *Das Lexikon der Wirtschaft. Grundlegendes Wissen von A bis Z.* 2. vyd. Bonn: Lizenzausgabe für die Bundeszentrale für politische Bildung, 2004. 512s. ISBN 3-89331-503-9.

SCHRÖDER, G., HESSE, R. *Und weil wir unser Land verbessern...26Briefe für ein modernes Deutschland.* 1. vyd. Hamburg: Hoffmann und Campe, 1998. 219 s. ISBN 3-455-11244-7.

SIEBERT, H. *Geht den Deutschen die Arbeit aus?* 2. vyd. München: Wilhelm Goldmann Verlag, 1995. 286 s. ISBN 3-442-12638-5.

SONTHEIMER, K., BLEEK, W. *Grundzüge des politischen Systems der Bundesrepublik Deutschland.* 10. vyd. München: Piper Verlag GmbH, 1998. 431 s. ISBN 3-492-21200-X.

WEIDENFELD, W., KORTE, K.-R. *Handbuch zur deutschen Einheit.* aktualisierte Neuauflage. Frankfurt/Main; New York: Campus Verlag, 1996. 829 s. ISBN 3-593-35633-3.

WILKE, G. *Arbeitslosigkeit. Diagnose und Therapien.* (vydání nevedeno) Bonn: Lizenzausgabe für politische Bildung, 1990. 183 s. ISBN 3-89331-073-8.

ZINN, K.G. *Soziale Marktwirtschaft: Idee, Entwicklung und Politik der bundesdeutschen Wirtschaftsordnung.* (vydání nevedeno). Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: BI – Taschenbuch – Verl., 1992 (Meyers Forum; Bd. 4). 128 s. ISBN 3-411-10181-4.

Materiály k dané problematice z - Bundeszentrale für politische Bildung

BERTHOLD, Norbert. Arbeitsmarkt Politik in Deutschland. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 24. Oktober 2005, č. 43, s. 26 – 32.

EICHHORST, Werner, ZIMMERMANN, Klaus F. Wirtschaftspolitische Bilanz der rot – grünen Bundesregierung. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 24. Oktober 2005, č. 43, s. 11 – 17.

HERMS, Eilert. Wirtschaftspolitik und Wirtschaftsethik *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 24. Oktober 2005, č. 43, s. 3 – 10.

HICKEL, Rudolf. Hartz – Konzept: Arbeitslose effektiver in billige Jobs – Deregulierungsschub auf den Arbeitsmärkten. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 3. Februar 2003, č. B 6 – 7, s. 7 – 9.

SCHMID, Günter. Moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt: Strategie und Vorschläge der Hartz – Kommission. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 3. Februar 2003, č. B 6 – 7, s. 3 – 6.

OSCHMIANSKY, Frank. Faule Arbeitslose? *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 3. Februar 2003, č. B 6 – 7. s. 10 – 16.

KOCH, Susanne, WALWEI, Ulrich. Hartz IV: Neuen Perspektiven für Langzeitarbeitslose? *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 18. April 2005, č. 16, s. 10 – 17.

SEIFERT, Hartmut. Was bringen die Hartz – Gesetze? *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 18. April 2005, č. 16, s. 17 – 24.

Berichte der Kommission für Moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt

Hartz – Bericht I Teil. Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.arbeitsmarktreform.de/Arbeitsmarktreform/Redaktion/PDF/Publikationen/hartzbericht-teil1-hartz1,property=pdf,bereich=arbeitsmarktreform,sprache=de,rwb=true.pdf>>

Hartz – Bericht II Teil. Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.arbeitsmarktreform.de/Arbeitsmarktreform/Redaktion/PDF/Publikationen/hartzbericht-teil-2-hartz2,property=pdf,bereich=arbeitsmarktreform,sprache=de,rwb=true.pdf>>

Hartz – Bericht III Teil. Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.arbeitsmarktreform.de/Arbeitsmarktreform/Redaktion/PDF/Publikationen/hartzbericht-teil-3-hartz3,property=pdf,bereich=arbeitsmarktreform,sprache=de,rwb=true.pdf>>

Die Wirksamkeit moderner Dienstleistungen am Arbeitsmarkt. Erläuterungen zum Bericht 2005 der Bundesregierung zur Wirkung der Umsetzung der Vorschläge der Kommission Moderne Dienstleistungen am Arbeitsmarkt. Januar 2006. Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.bmas.bund.de/BMAS/Redaktion/Pdf/Publikationen/hartz-evaluation-erlaeuterungen,property=pdf,bereich=bmas,sprache=de,rwb=true.pdf>>

Lexikony a ostatní naučné slovníky, zákony

DATENREPORT 2004. Zahlen und Fakten über die Bundesrepublik Deutschland. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2004. 679 s. ISBN 3-89331-550-0.

DER BROCKHAUS. Wirtschaft. Betriebs- und Volkswirtschaft, Burse, Finanzen, Versicherung und Steuer. Leipzig; Mannheim: F.A. Brockhaus GmbH, 2004. 703 s. ISBN 3-7653-0311-9.

Grundgesetz für Bundesrepublik Deutschland, Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2005.

Gesetz über die Mitbestimmung der Arbeitnehmer – Mitbestimmungsgesetz (MitbestG), BGBl. I S. 1153

VELKÝ NAUČNÝ SLOVNÍK A/L (ISBN 80-902723-1-2), M/Ž (ISBN 80-902723-1-2), Encyklopedie Diderot, 1999.

SLOVÍK CIZÍCH SLOV pro nové století, Dialog, 2005.

Internetové odkazy

www.destatis.de	→	Statistisches Bundesamt Deutschland
www.arbeitsmarktreform.de	→	Reformy trhu práce
www.bmas.de	→	Bundesministerium für Arbeit und Soziales
www.bundesregierung.de	→	Bundesregierung Deutschland
www.bpb.de	→	Bundeszentrale für politische Bildung
www.dgb.de	→	Deutscher Gewerkschaftsbund
www.justiz.de	→	Justizportal

Přímé odkazy na internetové stránky

- <http://www.arbeitsmarktreform.de/Arbeitsmarktreform/Redaktion/PDF/Publikationen/hartzbericht-teil-3-hartz3,property=pdf,bereich=arbeitsmarktreform,sprache=de,rwb=true.pdf>
- http://www.rasscass.com/templ/te_bio.php?PID=129&RID=1
- <http://www.arbeitsagentur.de/vam/vamController/Homepage/?rqc=1&ls=false&ut=0>
- <http://www.dgb.de/themen/hartz/umsetzung/hartz4/hartz4.htm>
- <http://www.arbeitsmarktreform.de/Arbeitsmarktreform/Navigation/Service/suche,did=130794.html>
- <http://iab.de/iab/Daten/daten.htm>
- <http://www.pub.arbeitsamt.de/hst/services/statistik/detail/a.html>
- http://www.pub.arbeitsamt.de/hst/services/statistik/200512/iiia4/akt_dat_jzd.pdf
- http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1090,30070682,1090_33076576&_dad=portal&_schema=PORTAL
- <http://www.pub.arbeitsamt.de/hst/services/statistik/000000/html/start/monat/aktuell.pdf>
- http://doku.iab.de/werkber/2006/wb_erwerbstaetigkeit.pdf
- http://doku.iab.de/werkber/2006/wb_arbeitszeit.pdf
- <http://www.pub.arbeitsamt.de/hst/services/statistik/detail/a.html>

Články

Der Spiegel:

AUST, S. HAMMERSTEIN, K. v., SAUGA, M. SPIEGEL-GESPRÄCH: „Ich bin ein Überzeugungstäter“. 26/2002 – 24.06.2002

GREYER, M. *Modul 13, umgesetzt*. 47/2002 – 18.11.2002

HAMMERSTEIN, K. v., SAUGA, M. *Zuckerbrot und Peitsche*. 26/2002 – 24.06.2002

Německý tisk

- **noviny:**

Frankfurter Allgemeine Zeitung (www.faz.de)

Süddeutsche Zeitung (www.sueddeutsche.de)

Die Zeit (www.diezeit.de)

- **časopisy:**

Focus (www.focus.de)

Der Spiegel (www.spiegel.de)

Stern (www.stern.de)

WirtschaftsWoche (www.wiwo.de)